

Esipuhe

Kainuun maakuntavaltuusto hyväksyi uuden Kainuun maakuntaohjelman vuosille 2018 – 2021 joulukuussa 2017. Tämän vuoksi ohjelman toimeenpanosuunnitelma on laadittu uuden ohjelman sisältöä vastaavaksi. Toimeenpanosuunnitelma kattaa vuodet 2019 ja 2020. Tämä ajanjakso on kuluvan EU-ohjelmakauden kahta viimeistä vuotta koskeva ja ajanjakso, jolla valmistaudutaan sekä tulevaan maakunta- ja sote-uudistukseen että EU:n tulevaan ohjelmakauteen.

Toimeenpanosuunnitelman valmistelu perustuu maakuntaohjelman tavoitteille, mutta asemoi toimeenpanolinjaukset Kainuun aluekehityksen seurantatietoihin ja tilannekuvaan. Kainuun nykyinen maakuntahallitus on käsitellessään maakuntaohjelmaa linjannut Kainuun aluekehittämisen tarvitsevan lisää kunnianhimoa; toimeenpanosuunnitelmassa tavoitteita on nostettava ja terävöitettävä. Toimeenpano-ohjelman on turvattava Kainuun aluetalouden kasvun jatkuminen ja vauhditettava kasvua.

Kainuun liiton kuntakierroksella elokuussa 2018 tarkasteltiin Kainuun aluekehityksen tilannekatsausta ja vuosien 2019 – 2020 kehityshaasteita Kainuun uuden maakuntaohjelman pohjalta. Keskustelujen kautta on syntynyt vahva näkemys tarpeesta fokusoida Kainuun elinvoiman kehittämistyötä sen kaikilla rintamilla. Kainuun aluetalouden kehitys on ollut poikkeuksellisen vahvaa viimeisten kahden vuoden aikana, mikä antaa suotuisat lähtökohdat muuttaa Kainuun pitkään jatkuneen negatiivisen väestökehityksen suuntaa. Myös uusille talouskasvua luoville investoinneille on runsaasti mahdollisuuksia. Keskeiseksi kehittämishaasteeksi on noussut poistaa merkittävimmät kasvun pullonkaulat, joita ovat osaavan työvoiman saatavuus, kansainvälinen saavutettavuus sekä investointien realisointi. Näihin haasteiden ratkaisuun keskitytään Kainuun liiton tulevien vuosien toimintasuunnitelmissa, Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmassa edunajamisen painopisteissä sekä maakunnan ja valtioneuvoston aluekehityskeskusteluissa.

Kainuuta erityisesti koskevien haasteiden lisäksi Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kehityksellä on yhteisiä haasteita ja tavoitteita, jotka on tarpeen huomioida erityisesti maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelman sisällössä, jolla suunnataan kuluvan ohjelmakauden loppuvuosien kehityspanoksia. Valmistautuminen tulevaan EU-ohjelmakauteen on IP-alueen osalta alkanut jo pari vuotta sitten, kun yhdessä muiden Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden (NSPA) kesken tilasimme OECD:n asiantuntijoilta raportin pohjoisten alueiden kehittämisenäkymistä. Keväällä 2018 IP-alue valittiin EU:n komission (DG Regio ja DG Growth) toimesta yhdeksi 12 pilottialueesta, jolla kokeillaan ja demostroidaan tulevan kauden aluekehitystoimenpiteitä Industrial Transition –ohjelmassa. Kuluvana vuonna rakennetaan IP-alueen maakuntien älykkään erikoistumisen strategioista rakentuvaa yhteistä strategiaa, jolla elinkeinojen murrokseen (Industry 4.0) vastataan yhdistämällä laajan alueemme huippuosaaminen ja vahvat elinkeinosektorit.

Maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmasta on maakuntahallituksen linjausten mukaisesti tehty Kainuun kasvuohjelma. Maakunnan kasvuhakuisuutta on korostettu myös antamalla TOPSU:lle nimi *Kasvua Kainuuseen*.

Sisällysluettelo

Esipuhe.....	1
Sisällysluettelo.....	2
Tiivistelmä.....	3
1 Maakuntaohjelma 2018–2021 Kainuun kehittämisessä.....	4
Toimeenpanosuunnitelman rooli.....	4
Kainuu-ohjelman kehittämislinjaukset toimeenpanon taustalla.....	5
Ennakoiva alueellisen rakennemuutoksen hallinta.....	6
2 Maakuntaohjelman seuranta ja toimeenpano-kriteerit.....	7
Hanketoiminnan tuloksista ja vaikutuksista.....	7
3 Kainuun kehittämisen yleiset linjaukset ja edunvalvonta.....	9
Laajan aluepolitiikan keinot ja niihin vaikuttaminen.....	9
Maaseudun kehittäminen osana maakuntaohjelmaa.....	10
Kansainvälinen yhteistyö ja rahoitusohjelmien hyödyntäminen.....	11
Maakuntien välinen yhteistyö ja yhteinen edun ajaminen.....	13
Kainuun omat edunajamisen tavoitteet ja kärkihankkeet 2019-2020.....	19
4 Maakuntaohjelman toimeenpano toimintalinjoittain 2019–2020.....	20
Toimintalinja 1: Yritykset, osaaminen ja Kainuun vetovoima.....	20
TL 1.1: Osaavan työvoiman saannin varmistaminen koulutuksella, rekrytoinneilla, työperäisellä maakuntaan muutolla sekä työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien työllistämällä.....	20
TL 1.2: Teollisten ja palvelualan investointien saaminen Kainuuseen.....	21
TL 1.3: Yritysten määrän, kasvun ja viennin lisääntyminen sekä tuotannon jalostusarvon nousu.....	21
TL 1.4: Kainuuseen eri toimialojen veturiyrityksiä eli kasvavia vientiyrityksiä ja toimialavetureita julkiselle sektorille ja näiden ympärille alihankintayrityksiä sekä tutkimus-, innovaatio- ja kehittämistoimintaa.....	22
TL 1.5: Kainuun koulutustarjonnan monipuolistuminen.....	22
TL 1.6: Yritysten omistajanvaihdosten onnistuminen.....	22
TL 1.7: Alueen yritysten tuottavuuden ja henkilöstön osaamisen kasvaminen.....	23
TL 1.8: Kainuun älykkään erikoistumisen valinnat.....	23
TL 1.9: Kainuun elinkeinojen kärjet.....	24
Toimintalinja 2: Saavutettavuuden vahvistaminen ja aluerakenteen kehittäminen.....	26
TL 2.1: Saavutettavuus.....	26
TL 2.2: Elinkeinoja tukeva kestävä aluerakenne, ilmastovastuullisuus, toimivat palvelut.....	27
Toimintalinja 3: Tavoitehakuista kansainvälistä yhteistyötä.....	27
TL 3.1: Kansainvälistyminen.....	27
TL 3.2: Maakuntaitsehallinto Kainuussa.....	28
Toimintalinja 4: Hyvinvoinnin vahvistaminen.....	28
Toimintalinja 5: Positiivinen maakuntakuva.....	29
5 Rahoitus 2019-2020.....	29
6 Arviointi ja seuranta.....	30
Liite 1: Varautumissuunnitelma.....	31
Tausta ja tarve maakunnalliselle ennakoinnille.....	31
Kainuun muutosjoustavuuden analyysi ja itsearviointi.....	32
Riskialueiden ja -toimialojen tunnistaminen sekä suunnitelma riskeihin varautumiseksi.....	37
Kainuun toimintamalli äkillisen rakennemuutoksen toteutuessa.....	39
Liite 2: Rahoitustaulukot vuodet 2019–2020.....	40
Liite 3: Julkaisuluettelo.....	41
Allekirjoitukset.....	44

Tiivistelmä

Tiivistelmä täydennetään lopulliseen TOPSUn versioon.

1 Maakuntaohjelma 2018–2021 Kainuun kehittämisesä

Toimeenpanosuunnitelman rooli

Laki alueiden kehittämisestä ja rakenerahastotoiminnan hallinnoinnista 7/2014 määrittelee maakuntaohjelmalle ja sen toimeenpanolle vahvan aseman (33–34 §):

Maakunnan liiton johdolla valmistellaan kahden vuoden välein maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma maakunnan yhteistyöryhmän hyväksyttäväksi. Suunnitelmaa voidaan tarvittaessa tarkistaa vuosittain.

Suunnitelma sisältää keskeiset maakuntaohjelman toimeenpanoesitykset, kannanoton rakenerahasto-ohjelman valtakunnallisiin teemoihin kuuluvista hankehauista ja -suunnitelmista ja alueen osallistumisesta niihin sekä painopisteet, joihin kansallista ja Euroopan unionin rahoitusta kohdennetaan. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan maakuntien yhteistoiminta-alueiden ja muut maakuntien yhteiset toimenpiteet ja keskushallinnolle tehtävät aloitteet.

Aluekehittämisen suunnittelujärjestelmän tulevan muutoksen (HE 35/2018 vp) myötä aluekehityskeskusteluja valtion ja maakunnan välillä valmistellaan ja toteutetaan osana valtion ja maakuntien ohjaus- ja vuorovaikutusprosesseja.

Toimeenpanosuunnitelma valmistellaan yhteistyössä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja muiden valtion viranomaisten, kuntien ja muiden maakuntaohjelman toteuttamiseen osallistuvien tahojen kanssa.

Kainuun toimeenpanosuunnitelman (TOPSU) nimi on **Kasvua Kainuuseen**. Se on laadittu 18.12.2017 maakuntavaltuuston hyväksymän Kainuun maakuntaohjelman 2018–2021 tavoitteiden ja painopisteiden perusteella kohdentamaan ja priorisoimaan seuraavien kahden vuoden käytännön toteutusta. Toimeenpanosuunnitelmassa sovitetaan samalla yhteen Kainuun liiton, Kainuun ELY:n ja kuntien sekä muiden alueen keskeisten kehittäjäkumppaneiden priorisoidut toimenpiteet Kainuun kehittämiseksi

Mukana TOPSUn valmistelussa ovat olleet Kainuun ELY-keskus, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus ja Kainuun liitto sekä MYR:n käsittelyn kautta siellä mukana olevat sidosryhmät. Kainuun liitto teki myös kuntakierroksen elokuussa 2018, jolloin kunnilta saatiin esityksiä Kainuun elinvoiman kasvattamiseen.

TOPSU:lla ohjataan hanketoimintaa siten, että maakuntaohjelman strategiset linjaukset ja painopisteet toteutuvat ja eri rahoittajatahojen rahoituskriteerit täytetään. Kainuuta kehitetään ennakoiden yritystoiminnan kehittämistä ja työllisyyttä edistävillä sekä alueen elinvoimaa vahvistavilla toimenpiteillä seuraavasti:

1. Aluekehittämis- ja yrityshankkeet ovat tarkkaan eri kohderyhmille täsmällisesti kohdennettuja välineitä
2. Toimintaympäristön kehittämisedellytyksiä luovien yhteistyö-, kaavoitus- ja infrastruktuurihankkeiden strateginen kohdennus
3. Kainuun omat ja yhdessä muiden alueiden kanssa tehtävät edunajamistoimenpiteet ja kansainvälinen toiminta tukevat laajasti koko alueen kehittymistä.

Alueelle suoraan suunnattujen rakennerahastoresurssien niukkuuden vuoksi tuetaan voimakkaammin erilais-
ten kilpailtujen rahoituslähteiden saamista alueelle ja hyödyntämistä. Tässä toimeenpanosuunnitelmassa
koordinoidaan rakennerahasto-ohjelman sekä Maaseutu- ja kalatalousrahastojen alueellista rahoitusta. Kulu-
valla EU-ohjelmakaudella Kainuun liitto koordinoi MYR:n ja sen sihteeristön toimintaa. Tätä kautta edunval-
vonta ja muiden ohjelmien sekä rahoitusinstrumenttien yhteensovittaminen on joustavasti mahdollista. Raja-
alueohjelmat (CBC Karelia) ja Euroopan alueellisen yhteistyön ohjelmat ovat käynnistyneet vuoden 2016 ja
2017 aikana, ja CBC Karelia hankkeet pääsevät käyntiin vuonna 2018.

Kainuu-ohjelman kehittämislinjaukset toimeenpanon taustalla

Kainuu-ohjelma muodostuu maakuntasuunnitelmasta 2035 ja maakuntaohjelmasta 2018–2021. Maakunta-
suunnitelma linjaa maakunnan kehittämisen tavoitteet pitkällä aikavälillä ja maakuntaohjelma lähiajan (maa-
kuntavaltuustokauden) kehittämisen strategiset valinnat. Kainuun tulevaisuuden visiona vuoteen 2035 on:
***Van hyvejää! Hyvinvoiva ja vetovoimainen Kainuu. Kainuun hyvinvointi ja vetovoima tehdään osaa-
misella, rohkealla yrittämisellä ja yhteistyöllä.***

Maakuntaohjelman rinnalla maakuntakaava, maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma ja yhteisesti
sovittu edunvalvonta ovat kehittämistyön konkreettisia työkaluja. Maakuntakaava ohjaa kehitystä ja osoittaa
maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Käsillä oleva toimeenpanosuunnitelma TOPSU ohjaa
maakuntaohjelman toteutusta, hankkeiden tavoitteen asettelua sekä priorisoi edunajamisen toimenpiteitä
seuraavat kaksi vuotta. Kainuu-ohjelmassa maakuntahallitus on linjannut alueen akuuteimmaksi kehittämis-
haasteeksi osaavan työvoiman saatavuuden turvaamisen.

Kainuu-ohjelman painopisteet ovat 1) yritysten osaamisen ja Kainuun vetovoiman kehittäminen, 2) saavutet-
tavuus uusilla liikkumiskäytöksillä ja sähköisillä palveluilla sekä infrastruktuuri-investoinneilla, 3) tavoitehaku-
nen alueellinen yhteistyö, 4) hyvinvoinnin vahvistaminen ja 5) positiivinen maakuntakuva.

**Positiivisuus, kannustaminen sekä koko Kainuun mahdollisuuksien optimointi (maaseudun erityis-
piirteet huomioiden)** ovat arvoja, jotka ohjaavat Kainuu-ohjelman toteutusta. Kainuun kehittämisen läpikie-
kaavia teemoja ovat **kestävä kehitys, osaaminen, digitaalisuus, kansainvälisyys ja tasa-arvo**, joita pai-
notetaan kaikessa kehittämistyössä.

Kainuun vahvuuksiin liittyvät kärkialat matkailu, teknologiateollisuus, biotalous ja kestävä kaivannaisala
saavat erityishuomiota elinkeinojen kehittämisessä.

Kuva 1. Kainuun maakuntaohjelman 2018–2021 kehittämisen painopisteet. Kuvat rodeo.fi, Kainuun liitto.

Ennakoiva alueellisen rakennemuutoksen hallinta

Alueellisen rakennemuutoksen hallinnassa ja ennakoivassa suunnittelussa (ERM) on alueiden **resilienssi eli muutosjoustavuus** noussut tärkeään rooliin. Se tarkoittaa alueen kykyä kestää äkillisiä rakennemuutoksia ja toipua niistä nopeasti. Kainuussa laadittiin yksityiskohtainen suunnitelma rakennemuutoksen hallintaan v. 2016 (liite nro 1). Tämän rakennemuutos suunnitelman laatimisen jälkeen Kainuun tilanne on muuttunut ja kevään 2018 ALKE neuvotteluissa Kainuu toi esille akuuteimmat alueen kehittämisen haasteet. Tämän hetken alueen kehittämisen keskeisimpänä haasteena on elinkeinojen kasvusta ja väestön ikääntymisestä sekä työvoiman eläköitymisestä johtuva työvoimapula. Kainuuseen on tullut ja tulossa uusia investointeja, toimeksiantoja, työpaikkoja ja yrityksiä. Vuonna 2017 yritysten liikevaihto ja henkilöstömäärä kasvoivat lähes kaikilla toimialoilla Kainuussa. Nopea kasvu on aiheuttanut myös rekrytointivaikeuksia ja työvoimapulaa, jotka ovat kuitenkin positiivisia ongelmia, merkkejä positiivisesta rakennemuutoksesta. Työvoimapulan ratkaisu edellyttää onnistumista uusien työntekijöiden maakuntaan rekrytoinnissa ja alueen vetovoiman parantamisessa sekä työllisyysasteen nostossa. Kasvun pullonkauloja Kainuussa ovat myös ulkoinen ja sisäinen saavutettavuus - etäisyys markkinoista ja matkaketjujen puutteellisuus, sekä investointien riskirahoituksen saataavuus.

Maakuntaohjelman toteuttamisen tueksi ja maakunnalle kriittisten kehittämisteemojen täsmentämiseksi ja toimeenpanemiseksi on laadittu useita selvityksiä ja erilaisia strategioita, joissa on otettu huomioon alueen resilienssin vahvistaminen. Tällaisia ovat mm. *Kainuun biotalousstrategia*, *Kainuun Matkailustrategia* sekä *Ilmasto- ja Energiastrategiat*.

2 Maakuntaohjelman seuranta ja toimeenpano-kriteerit

Hanketoiminnan tuloksista ja vaikutuksista

Rakennerahastokaudella 2014–2020 Kainuuseen on vuosina 2014–2018 tullut myöntövaltuutta EAKR ja ESR noin 69,3 miljoonaa euroa ajalla 1.1.2014–31.12.2018, josta on sidottu/varattu 31.8.2018 tilanteessa hankkeisiin 77,2 %.

Lisäksi on käynnissä ELY-keskuksen hoitama maaseuturahaston hanketoiminta. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020, Maaseuturahasto myöntövaltuutta on Kainuussa käytettävissä vuosille 2014–2018 yht. 21,4 milj. €, josta on sidottu/varattu 31.8.18 mennessä 84,8 %.

Kuntarahoitusta on kertynyt kehittämishankkeissa yhteensä noin 7,8 miljoonaa euroa, joka on 25 % kaikesta rahoituksesta ja hyvin linjassa koko Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelman vaatimusten kanssa. Suorissa yritystukihankkeissa ei kuntarahoitusta kerry.

Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) toimintalinjoilla (TL1, Pk-yritystoiminnan kilpailukyky ja TL2, Uusimman tiedon ja osaamisen tuottaminen ja hyödyntäminen) rahoitusta on sidottu 81 % käytettävissä olleesta rahoituskehyksestä. Maakuntaohjelman älykkään erikoistumisen toimintalinjan mukaisesti rahoitusta on käytetty aktiviteettimatkailuun (3,5 miljoonaa euroa), ravitsemus-, terveys- ja liikuntainnovaatioihin (2,6 miljoonaa euroa), mittaustekniikkaan (2,4 miljoonaa euroa), kaivosalan prosessi- ja ympäristösovelluksiin, ml. green mining (1,5 miljoonaa euroa), biotalouteen laajasti (1,4 miljoonaa euroa) sekä peliteollisuuteen ja simulaattoriteknologioihin (0,8 miljoonaa euroa).

Euroopan sosiaalirahaston (ESR) osalta varaus- ja sidonta-asteet ovat noin 90 % vuosien 2014–2017 käytettävissä olleesta rahoituskehyksestä. Toimintalinjalla 3 (Työllisyys ja työvoiman liikkuvuus) on sitomatonta rahoitusta noin 1,3 miljoonaa euroa, 84 % on sidottu. Toimintalinjoilla 4 (Koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen) ja 5 (Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta) sidonnat ovat lähellä 100 prosenttia.

Yritystukien kautta on saatavissa uudet työpaikka/yritystiedot, jossa odotetaan uusia työpaikkoja syntyvän matkailuun 85 kpl/uusia yrityksiä 2 kpl; Biotalous - biotalouden biojalostus, bioenergia sekä puutuoteteollisuus ja puurakentaminen – biotalouden uudet innovaatiot uusia työpaikkoja 91 kpl/ uusia yrityksiä 3 kpl; pelit ja simulaattorit uusia työpaikkoja 39 kpl; teknologiateollisuus uusia työpaikkoja 152 kpl/uusia yrityksiä 4; yritysten kasvun tukeminen, uusia työpaikkoja 58; kestävä kaivannaisala uusia työpaikkoja 70 kpl/uusia yrityksiä 1. Kokonaisuudessaan seurantajaksolla 1.7.2014–31.8.2018 uusia työpaikkoja odotetaan syntyvän 605 kpl ja uusia yrityksiä 13 kpl.

Euroopan sosiaalirahaston kehittämishankkeissa tulokset ovat erityisesti laadullisia ja ne näkyvät niin yksittäisten osallistujien kuin toimintamallien ja organisaatioidenkin tasolla. Ajalla 2014–2017 ESR-hankkeisiin on Kainuussa osallistunut yhteensä 4680 henkilöä, joista 2984 naisia (64 %).

Työllisyshankkeilla on edistetty erityisesti nuorten, ikääntyvien sekä pitkäaikaistyöttömien henkilöiden etenemistä työhön ja koulutukseen. Hankkeissa on myös paneuduttu työvoiman kohtaanto-ongelmien ratkaisuihin. Rahoituksen avulla on muun muassa käynnistetty Ohjaamo-toiminta (NUPPA) Kainuussa. Hankkeilla on parannettu työttömien työ- ja toimintakykyä, jotta avoimille työmarkkinoille siirtyminen olisi helpompaa. Kaikkein heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden sekä työelämän ulkopuolella olevien henkilöiden osalta on kehitetty työllistymisen polun alkuvaiheen palveluita Kohti työtä -kainuulaisen työllisyydenhoidon käsikirjan tavoitteiden mukaisesti. Hankkeissa on tuettu osallistujien arjen- ja elämänhallintataitoja, hyvinvointia ja aktiivista osallisuutta yhteiskuntaan sekä kehitetty syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden palveluita muun muassa erilaisia matalan kynnyksen toimintoja kehittämällä. Sosiaalisen kuntoutuksen teema on ollut erityisesti pinnalla viime vuosina.

ESR-hankkeilla on kehitetty noin 280 yrityksen ja muun työorganisaation työhyvinvointia ja työelämän laatua. Rahoitettujen hankkeiden avulla on voitu varautua ja sopeutua työorganisaatioissa tapahtuneisiin muutoksiin, edistää työyhteisöjen sisäistä viestintää ja vuorovaikutusta, kehittää johtamista ja esimiestyötä sekä parantaa työorganisaatioiden kilpailukykyä.

Opiskelijoiden siirtymät kouluasteelta toiselle sekä työelämään ovat helpottuneet ESR-hankkeiden ansiosta. Hankkeissa on pyritty löytämään uusia toimintamalleja, joilla opetusta saadaan työelämälähtöisemmäksi, ja joilla opintojen suorittamista voidaan tukea. Kainuussa toteutetuissa hankkeissa on kehitetty mm. maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen menetelmiä sekä edistetty maahanmuuttajien siirtymiä ammatilliseen koulutukseen. Hankkeissa on kehitetty henkilökohtaistamisen prosesseja sekä opiskelijoiden aiemman osaamisen parempaa tunnistamista ja tunnustamista. Työssä olevan työvoiman osaamistasoa on nostettu Kainuun keskeisillä kärkialoilla. Hankkeilla on lisätty kasvu- ja rakennemuutosalojen tarvitsemää osaamista sekä oppilaitosten ja yritysten välisiä yhteistyöverkostoja. Kainuussa hankkeita on kohdistunut mm. kaivannaisalaan, puutuoteteollisuuteen, biotalouteen, metallialalle, pelialalle, matkailuun sekä sosiaali- ja terveysalalle. Hanketoiminnan avulla on sekä uudistettu nykyisiä koulutusmuotoja (muun muassa Yritysamis) että tehty uusia koulutusavauksia (muun muassa elektronisen urheilun koulutuspolku, robotiikkaosaamista metallialalle tai sosiaalityön maisterikoulutus).

Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelman vaatimuksena on, että vähähiilisyttä edistäviin hankkeisiin käytetään vähintään 25 % kaikesta EAKR-rahoituksesta. Tavoitteesta ollaan Kainuussa jäljessä, erityisesti Kainuun liiton rahoituksen osalta. Osassa hankkeista on löytynyt myös vähähiilisyyden näkökulma, mutta koska valtaosa sisällöstä on painottunut johonkin toiseen erityistavoitteeseen, hanke on nähty tarkoituksenmukaisempana merkitä sinne. Rakennerahasto-ohjelman tarkastelutapa vähähiilisyyden edistämisessä ei siis välttämättä kata kaikkia teemaan liittyviä toimenpiteitä, kun hankkeen voi merkitä vain yhteen erityistavoitteeseen. Vähähiilisyyden ymmärtäminen vaatisi teeman avaamista ja myös kohdennettua aktiivointia yrityskentässä. Jatkossa asiaan on kiinnitettävä enemmän huomiota rahoitettavien hankkeiden valinnassa.

3 Kainuun kehittämisen yleiset linjaukset ja edunvalvonta

Laajan aluepolitiikan keinot ja niihin vaikuttaminen

Kainuulainen aluepolitiikka, alueellisesti kohdentuva kehittämistyö, on tietoista laajapohjaista talouspoliittista toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan Kainuun taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Aluepolitiikalla pyritään aluevaikutuksiin, jotka syntyvät suorien ja välillisten kehittämisinterventioiden ja tulonsiirtojen seurauksena.

Tämä on ns. *laajaa aluepolitiikkaa*, jolla tarkoitetaan yhteiskunnan niitä toimia (lähinnä tulonsiirtoja ja julkisen vallan alueellisia toimia sekä investointeja), joita ei varsinaisesti lueta aluepolitiikan välineistöön, mutta joilla on erittäin suurta vaikutusta alueelliseen kehitykseen. (Alueellisilla ”viranomaiskehittäjillä” on suoraan hallussaan ns. *suppean aluepolitiikan* välineet, jotka ovat pääosa varsinaista lakisääteistä aluekehittämisestä. Kehittämistä välineitä ovat kansalliset ja EU:n aluepoliittiset tuet ja strategista suunnittelumallia noudattelevat ohjelmat.

Tällainen yhteiskuntapolitiikka on vaikuttanut voimakkaasti myös Kainuun aluekehitykseen – erityisesti julkisen palvelutuotannon, valtion työpaikkojen, infran rakentamisen ja julkisyhteisöjen tulonsiirtojen kautta. Laajan aluepolitiikan suhteellinen rooli korostuu taloudellisesti vaikeina aikoina kun toimintoja supistetaan ja keskitetään; esim. valtion työpaikat ovat vähentyneet Kainuussa reilusti alle puoleen viimeisen kahden vuosikymmenen aikana, huolimatta 2000-luvun alussa aloitetusta valtion työpaikkojen alueellistamisohjelmasta, joka on lähinnä maantieteellistä ”hajasijoitusta”.

Uuden mahdollisuuden laajan aluepolitiikan kenttään tuo vuoden 2021 alusta käynnistyvä maakuntahallinto, jonka kautta allokoidaan maakuntatasolle päätettäväksi valtion rahoitusta ja erityisesti nykyisin kuntien rahoittama koko sote-rahoitus. Maakuntaudistukseen liittyy uusien toimintamallien pilotointia maakunnissa. Kainuu on tehnyt aktiivisesti soteen, työvoimahallintoon ja kasvupalveluihin liittyviä pilottikokeilualoitteita.

Laajan aluepolitiikan toteutuksessa keskeisessä roolissa ovat **edunvalvonta ja erilainen alueiden välinen yhteistyö sekä laajat yhteistyö- ja infrastruktuurihankkeet**. Keskeisimpiä aluekehittämiskeinoja Kainuun kannalta ovat Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien välinen yhteistyö, yhteinen ja oma edunvalvonta sekä eri ohjelmien valjastaminen osaksi Kainuun kehittämistä. Myös rakennerahasto-ohjelmien valtakunnalliset teemat on hyödynnettävä Kainuussa tehokkaasti, erityisesti ESR-puolella, jossa neljännes rahoista allokoidaan valtakunnallisiin teemoihin (työllisyys, osaaminen ja sosiaalinen osallisuus).

Kainuussa hyödynnetään monipuolisesti erilaisia aluekehittämisen resursseja – kuten rakennerahasto-ohjelma, Maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020 (ml. Leader-toiminta), sekä erilaista alueiden välistä kansainvälistä yhteistyötä rahoitettavia ohjelmat (Interreg-ohjelmia, CBC Karelia -ulkorajaohjelma ja EU:n erillisrahoitusohjelmat).

Maaseudun kehittäminen osana maakuntaohjelmaa

Kainuu on maaseutua, suurin osa siitä harvaan asuttua maaseutua, jonka kehittäminen on maaseutuohjelman ja maaseuturahaston ensisijainen kehittämiskohde. Maaseuturahaston resursseja voidaan siis hyödyntää koko Kainuussa Kajaanin ydinkeskustaa lukuun ottamatta.

Maaseutuohjelman toteutus on edennyt suunnitellulla tavalla ajallisesti yli puolen välin ohjelmakautta ja resurssien sitomisessa on noudatettu Kainuun alueellisen maaseutusuunnitelman linjausta yritysrahoituksen painottamisesta rahoituksessa. Tavoite käyttää puolet resursseista yritystukiin ei kuitenkaan ole toteutunut täysimääräisesti. Tätä selittää ainakin osaksi kainuulaisten pien- ja mikroyritysten investointilama viime vuosina. Hankerahoituksessa on pysytty suunnitellussa vauhdissa resurssien käytön osalta. Tukien myöntö valintajaksoittain yhtenäisten valtakunnallisten valintakriteerien perusteella on vakiintunut toimivaksi käytännöksi, eikä rahoituksen ulkopuolelle jääneet hankehakijat tai yritykset ole hakeneet muutosta heille tehtyihin kielteisiin päätöksiin.

Maaseudun kehittämisohjelman painopisteet ovat linjassa maakuntaohjelman strategisten valintojen kanssa: maaseutuelinkeinot, maaseutuyritykset, biotalous, maaseudun palvelut sekä saavutettavuus ja elinvoimainen, houkutteleva toimintaympäristö. Maaseutuohjelmalla voidaan tukea erityisesti Kainuun maakuntaohjelman biotalous- ja matkailustrategioiden toimeenpanoa. Maaseuturahausitus tukee ja täydentää rakennerahastopohjaista kehittämistyötä. Kainuun Leader -toimintaryhmätyöllä lisätään maaseudun elinvoimaa omaehtoisen, paikallisen kehittämistyön kautta.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteitä ovat:

- Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet
- Investoinnit fyysiseen omaisuuteen
- Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen
- Peruspalvelut ja kylien kunnostus maaseutualueilla
- Yhteistyö (elinkeinojen kehittäminen)

Teemapohjaisesta maaseudun kehittämistyötä on jatkettu rahoittamalla maa- ja elintarviketalouden teemaohjelman sekä uudistuneen toteutusmallin saaneen metsäbiotalouden teemaohjelman toteutuksia. Parhaillaan Kainuussa tehdään selvitystyötä luonto- ja kulttuurimatkailun teemaohjelman tarpeesta ja mahdollisesta hankemuotoisen teemaohjelman sisällöstä. Luontomatkailuun liittyvän kehittämistoiminnan koordinoitua tehdään myös jo toteutuksessa olevassa EMR-rahoituksella toteutuvassa matkailuhankkeessa.

Tähän mennessä on rahoitettu 64 yrityshanketta, ja seitsemää yritysrühmähanketta. Yritysrühmähankkeissa kehitetään matkailu-, elintarvike- ja rakennusalan yrityksiä. Suurimmat yksittäiset investointituet kohdistuvat metsämarjojen hyödyntämiseen, matkailuun ja metsäkonehuoltoon. Tukitoimilla tavoitellaan noin 330 työpaikkaa.

Neljällä menneellä kehittämishanketukien valintajaksolla on rahoitettaviksi valittu 54 eri hanketta. Lisäksi rahoitusta on puollettu 17 yhteishankkeeseen, joista päätöksen tekee jokin muu kuin Kainuun ELY-keskus, mutta joihin käytetään osin Kainuun määrärahoja. Maa- ja elintarviketalouden teemaohjelman alla järjestetään täydennyskoulutusta, tuetaan rakennusinvestointien hallintaa, luodaan digitaalisia neuvontapalveluita, kehitetään maidon-, nurmen- ja naudanlihantuotantoa ja edistetään valkuaisomavaraisuutta, lammastaloutta, marjanviljelyä sekä elintarvikejalostusta. Metsäbiotalouden teemaohjelma puolestaan etsii hankemuotoisen kehittämisen kohdealoja metsätalouden, mekaanisen puunjalostuksen ja uusiutuvan energiatuotannon aloilla.

Vuoden 2017 lopussa tehdyssä Kainuun maaseutusuunnitelman väliarvioinnissa todetaan mm. että tuohon mennessä myönnetyn yritystuen vaikuttavuutta ei voida vielä luotettavasti arvioida. Perustamistuella aikaansaattujen työpaikkojen määrä on ainut todennettavissa oleva tulosindikaattori, sillä investointituilla aikaansaadut työpaikat ja aluetalousvaikutukset ovat vielä pääsääntöisesti realisoitumatta. Muutoinkin yritystukien kysyntä Kainuussa koetaan liian vähäiseksi käytettävissä olevat kehittämisvarat ja alueen kehittämispotentiaali huomioiden. Yritystuen käytön konkreettisena tuloksena oli todettavissa uuden luonnonmarja-alan yrityskehittämisen syntyminen Sotkamoon.

Hanketukien käytön voidaan todeta edistäneen Kainuun alueellisen maaseutusuunnitelman päämääriä tai tavoitteita. Maataloussektorille rahoitetut kehittämis-, tiedonvälitys- ja koulutustoimenpiteet ovat selvästi olleet omalta osaltaan vaikuttamassa viljelijöiden tuotanto- ja investointipäätöksiin alueella. Maaseutusuunnitelman tavoitteena ollut maatalouden tuotantopotentiaali on jopa hienoisessa kasvussa alueella, ja maatalouden rakennekehitys etenee.

Yritysrühmähankkeita on saatu yhteistyötoimenpiteessä hyvin liikkeelle. Tämä indikoi erityisesti kainuulaisten matkailuyritysten halua löytää uusia markkinoita ja sitä kautta uutta asiakaskuntaa ja lisää liikevaihtoa.

Maaseutuohjelmalla voidaan siis olla ja ollaan monessa kehittämisessä mukana. Merkittävä osa Manner-Suomen maaseutuohjelmaa ovat myös viljelijätuet, joilla turvataan maataloustuotannon jatkuvuutta. Sitä tehdään myös maatalouden rakennetuilla (aloitustuki, investointituki, korkotuki ja valtiontakaus). Viljelijätukia on maksettu Kainuussa kuntien kautta vuosittain noin 30 milj. €. Kainuussa on käytettävissä vuonna 2018 maatalouden investointi- ja aloitusavustuksiin 2,7 milj. € ja korkotukea voidaan myöntää 4,5 milj. €:n lainapääomalle. Viljelijä- ja rakennetuet eivät siis sisälly em. hanke- ja yritystukien 21,5 milj. €:n ohjelmakauden 2014–2020 kiintiöön, vaan tulevat niiden päälle. Osa em. tuista on EU-rahoitteista ja osa kansallisesti rahoitettua. Maaseutuohjelma tarjoaa viljelijöille myös ilmaista neuvonta-apua (Neuvo 2020), jota on hyödynnetty runsaasti.

Kansainvälinen yhteistyö ja rahoitusohjelmien hyödyntäminen

Kainuun kansainvälisen yhteistyön pääsuuntia ovat Venäjä-yhteistyö ja erityisesti Euregio Karelia -yhteistyö, EU:n alueiden kanssa tehtävä yhteistyö sekä Barentsin euro-arktisen alueen yhteistyö.

EU-rahoitusohjelmien hyödyntäminen ja tulevan ohjelmakauden valmistelu

Euroopan Unionissa alueiden välistä yhteistyötä toteutetaan ja rahoitetaan EU-ohjelmakaudella 2014–2020 EAY- ja ENI-ohjelmilla. Kainuun liitto toimii EU:n ohjelmissa ja niiden valmistelussa sekä hanketoiminnan aktivoinnissa seuraavasti:

- Interreg Europe 2014–2020 –ohjelmassa Kainuun liitto toimii kumppanina Kainuun Edun koordinoimassa bionalouden teollisuusvetoisen innovaatiotoiminnan ja älykkään erikoistumisen strategioiden toteuttamisen tehostamiseen keskittyvässä viisivuotisessa Bridges-hankkeessa sekä STOB Regions ja SKILLS+ hankkeissa.
- Itämeren alueen -ohjelman 2014–2020 toteutukseen osallistutaan Baltic Sea Region Interreg kansallisen työryhmän jäsenenä sekä hankkeilla silloin, kun relevantteja hankeaihoita syntyy.
- Pohjoinen Periferia ja Arktinen 2014–2020 -ohjelmassa toteutetaan pohjoisen harvaan asutun alueen kehittämistoimia sekä luodaan hankekumppanuuksia ja -toteutuksia; Kainuun liitto toimii partnerina Business of Literature Zones (BLITZ) kirjallisuusmatkailuhankkeessa vuosina 2018 - 2021.
- Horisontti 2020 ja muut EU:n erillisrahoitusinstrumentit otetaan käyttöön, kun niiden rahoitukset ja haut tulevat kainuulaisten hakijoiden kannalta relevanteiksi ja ajankohtaisiksi. Alueen toimijoita autetaan Horisontti 2020 ja muiden EU:n erillisrahoitusinstrumenttien hyödyntämisessä. Horisontti 2020 - ohjelmassa on suunnattu rahoitusta mm. pelkästään CoM-verkoston kuuluville kaupungeille ja alueille, kuten Kainuu.
- Karelia CBC –ohjelman hankkeita toteutetaan 2019-2020. Kainuun liitto osallistuu ohjelman toteutukseen seurantakomitea- ja arviointikomiteatyöskentelyssä sekä aktivoimalla hankevalmistelua.
- Kolarctic CBC -ohjelmassa kainuulaiset toimijat voivat osallistua hankkeisiin, jotka tukevat Barentsin alueen yhteistyötä ja kehitystä; Kainuun liitto toteuttaa pääpartnerina vuosina 2018 - 2021 Barents Region Transport and Logistics –hankkeen, jossa on kumppaneita lähes kaikilta Barentsin jäsenalueilta.

Kainuun liitto osallistuu vuosina 2019 – 2020 aktiivisesti Barentsin aluehallintojen väliseen yhteistyöhön alueneuvoston, aluekomitean ja näiden työryhmien jäsenenä, sekä uuden Barentsin aluestrategian (2019 – 2023) toteuttamiseen. Keskeisiä tavoitteita ovat Barentsin alueen saavutettavuuden ja kilpailukyvyn parantaminen sekä kulttuurinen - ja nuorisoyhteistyö. Barentsin alueellisessa liikenne- ja logistiikkatyöryhmässä ja sen käynnistämässä CBC-hankkeessa Kainuulla on vetovastuu. Toimintaa jatketaan puheenjohtajuuskauden kokemuksista hyödyntäen laajalla rintamalla siten, että kaikissa alueellisissa Barents -työryhmissä on edustus Kainuusta.

Venäjän alueille suuntautuvassa poliittisessa yhteistyössä keskeistä on Euregio Karelia yhteistyöfoorumi. Kainuun lisäksi yhteistyössä ovat mukana Pohjois-Karjala, Pohjois-Pohjanmaa sekä Karjalan Tasavalta. Kainuu toimii Euregio Karelian Suomen puolen puheenjohtajana vuonna 2020.

Kainuun liitto osallistuu aktiivisesti Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden verkostoon (NSPA-verkosto), johon kuuluu Suomen, Ruotsin ja Norjan 14 pohjoista aluetta. NSPA-verkoston puitteissa toteutetaan vuonna 2019 Arctic Investment Platform – esiselvitys, jonka tarkoituksena on analysoida, onko NSPA-alueen yhteiselle investointialustalle tarvetta ja mitkä sen toteuttamismahdollisuudet ja potentiaali ovat.

Kainuu on muiden Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kanssa mukana Euroopan Komission pilotissa Regions in Industrial Transition (Elinkeinot murroksessa, ELMO). ELMO -pilotin tuloksena Itä- ja Pohjois-Suomen alueet tuottavat yhteisen ehdotuksen Älykkään erikoistumisen strategiaksi, joka nojautuu alueellisiin vahvuuksiin ja mahdollisuuksiin. Pilotin avulla Euroopan komissio etsii eurooppalaisten alueiden elinkeinojen kehittämiseen uusia toimintatapoja, joilla edistetään kasvua ja työllisyyttä. Vuonna 2019 strategiaa aletaan toteuttaa.

Kainuun liiton rooliin kuuluvaa EU-alueen sisäistä yhteistyötä tehdään pääsääntöisesti eri järjestöjen ja verkostojen kautta. Kainuun liitto osallistuu aktiivisesti maa- ja metsätalouden kehittämiseen kohdentuvan Agricultural European Innovation Partnership (EIP-AGRI) -verkoston toimintaan, Bio-based Industries Consortium (BIC) bioteollisuusverkostoon sekä kansainväliseen kaupunginjohtajien ja maakuntajohtajien yleiskokoukseen (Covenant of Mayors, CoM), josta Kainuu saa tukea elinkeinopoliittisten sekä ympäristö- ja ilmastotavoitteidensa toteuttamiseen.

Maakuntien välinen yhteistyö ja yhteinen edun ajaminen

Itä- ja Pohjois-Suomen aloitteet keskushallinnolle

Saavutettavuus

Laajakaistarakentamisen jatkuvuuden varmistaminen harvaan asutuilla alueilla

Valtakunnallinen Nopea laajakaista -hanke päättyy 2018

Laajakaistayhteyksien kehittäminen parantaa alueiden kehittämismahdollisuuksia ja on välttämätöntä erityisesti yritystoiminnan ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi harvan asutuksen alueilla. Tietoliikenneyhteyksien rakentamisen tukeminen on yhteiskunnan kannalta tuottava investointi, joka maksaa julkisen tuen takaisin valtiolle rakentamisaikaisina veroina ja maksuina sekä sähköisten palveluiden kautta tulevana kustannussäästöinä.

Laajakaistahankkeen tavoitteiden saavuttaminen on osoittautunut ennakoitua vaikeammaksi ja hitaammaksi. Keskeisin haaste on valtiontuen hakemisen päätyminen vuoden 2018 lopussa. Kaupalliset teleyritykset ovat osoittaneet vain vähäistä kiinnostusta rakentamaan tavoitteiden mukaista laajakaistaverkkoa edes taajamiin saatikka harvaan asutuille seuduille. Teleyritysten investoinnit kiinteään verkkoon ovat vuonna 2016 laskeneet 33 % edeltävään vuoteen verrattuna. Kansainvälisesti tarkasteltuna Suomi ajautui entistä kauemmaksi muista Pohjoismaista. Suomessa tehtiin vuonna 2016 aineellisia investointeja kiinteään laajakaista- ja puhelinverkkoon sekä matkaviestinverkkoon noin 77 € asukasta kohden, kun Ruotsissa summa oli noin kaksinkertainen ja Norjassa peräti 213 €.

Koska hankkeet eivät kaikissa maakunnissa ole edenneet kaupallisten operaattoreiden toimesta, kunnat ja muut pienet toimijat ovat joutuneet ottamaan vastuuta rakentamisesta. Tämä on hidastanut rakentamista. Kuntien vastuiden lisääminen ei kuitenkaan ole yleisratkaisu laajakaistahankkeen etenemiselle. Tarvitaan uusi valtiontukiohjelma, koska toteutettu 4G-verkko ei ole täyttänyt ennako-odotuksia, eikä tulevaisuuden 5G-verkot toimi ilman kattavaa valokuituverkkoa.

Uusi digitaalisen infrastruktuurin strategia ja tavoite vuodeksi 2025

Liikenne- ja viestintäministeriön uudessa kansallisen digitaalisen infrastruktuurin strategiassa ei ole ositettu kansallista tukea valokuituverkkojen rakentamiseen. Strategiassa asetetaan laajakaistatavoite vuodeksi 2025 sekä keinot tavoitteen saavuttamiseksi. Siinä määritellään myös tavoitteet laajakaistan kattavuudesta ja nopeudesta. Samalla vastataan osaltaan EU:n laajakaistatavoitteisiin. EU on esittänyt vuoden 2025 tavoitetasoksi, että kaikkialla EU:ssa tulisi olla saatavilla 100 megabitin yhteydet, joiden nopeus on mahdollista nostaa 1 gigabittiin. Digitaalisen infrastruktuurin strategiaan tulee lisätä uusi kansallinen tuki nopeiden valokuituverkkojen rakentamiseen.

Laajakaistahankkeet Itä- ja Pohjois-Suomessa

Itä- ja Pohjois-Suomen laajakaistaohjelmien mukaisista hankkeista vasta puolet on toteutuksessa. Lisäksi osa jo aiemmin hyväksytyistä hankkeista on peruuntunut muun muassa hakijoiden rahoitusvaikeuksien myötä ja niihin ollaan etsimässä uutta toteutusvaihtoa.

Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien liitot esittävät liikenne- ja viestintäministeriölle seuraavia toimenpiteitä hankkeen edistämiseksi:

a) Tuetun laajakaistarakentamisen jatkaminen ja rahoituksen turvaaminen

Tarvitaan uusi laajakaistarakentamisen valtiontukiohjelma vähintään vuoden 2030 loppuun saakka. Valtion talousarviossa tulee turvata valtion tukirahoitus kaikille toteutuville hankkeille. Näin kunnilla ja rakentavilla operaattoreilla olisi varmuus jatkaa hankkeiden suunnittelua. Hankkeen jatkovaihetta ja verkon rakentamisen vauhdittamista varten tuet on jatkossa oltava pelkästään valtiolta, koska kaikilla kunnilla taloudellinen tilanne ei mahdollista nykyisen kuntaosuusprosentin mukaisen tuen myöntämistä ja siksi hanke ei myöskään ole voinut saada valtiontukea. Näiden kuntien asukkaat ovat jääneet siten eriarvoiseen asemaan.

b) ErillISRatkaisu erityisen haasteellisille alueille

Itä- ja Pohjois-Suomessa on kokonaisia kuntia tai kuntien osia, joissa ei ole toteutunut rakentamishankkeita lainkaan nykyisellä tukimallilla. Näillä erityisen haasteellisilla alueilla pitkät välimatkat ja harva asutus eivät mahdollista kaupallisesti kannattavaa rakentamista tuen nykyehdoilla. Näille alueille on valmisteltava erillISRatkaisu valtion ja kuntien yhteistyönä laajakaistayhteyksien rakentamiseksi.

c) Kaiken markkinapotentiaalin hyödyntäminen ja taajama-alueiden laajakaistapalveluiden varmistaminen

Laajakaistarakentamisen suurin haaste on vähäinen asiakasmäärä ja siksi kaiken asiakaspotentiaalin hyödyntäminen on välttämätöntä. Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien liitot esittävät vapaa-ajan asutuksen sisällyttämistä jatkossa tukikelpoiseen rakentamiseen. Tukikelvottomiksi tulee määritellä vain ne alueet, joilla tosiasiallisesti tarjotaan asiakkaalle saakka edistyksellisiä viestintäpalveluita kohtuulliseen hintaan.

Toteuttamisvalmius ja -suunnitelma sekä kustannusarvio

Kilpailutettuja hankkeita on odottamassa kuntien ja viestintäviraston rahoituspäätöksiä. Kuntayhtiö- ja osuuskuntaselvityksiä valmistellaan eri maakunnissa ja niiden valmistuttua avataan uusia laajakaistahakuja.

Laajakaistahankkeen uusien hankkeiden tukirahoituksen tarve on vuoteen 2025 mennessä karkeasti arvioituna 100 milj. € Itä- ja Pohjois-Suomessa. Arviota voi nostaa erityisen haasteellisten alueiden erilliskorjaukset sekä tarpeelliset tarkistukset loma-asuntojen laajakaistayhteyksien tukikelpoisuuteen.

Laajakaistapalveluja koskevan yleispalveluvelvoitteen muuttaminen

Yleispalveluliittymän tiedonsiirron vähimmäisnopeus on tällä hetkellä 2 Mbit/s. Yleispalveluvelvoitteen tulee asetuksen mukaan seurata tietoliikenneyhteyksien yleistä kehitystä. Vähimmäisnopeus tulee nostaa vähintään 10 Mbit/s mahdollisimman pian, koska jo vuonna 2015 suurimmalla osalla tiedonsiirtoliittymien käyttäjistä oli jo yli 10Mbit/s yhteys käytössään. Myös kuulo- ja puhevammaisten henkilöiden liittymien tulee seurata nopeudeltaan yleistä kehitystä.

Yleispalveludirektiivin mukaan palveluiden tulee olla saatavilla maantieteellisestä sijainnista riippumatta, kansallisesti saatavuutta ei tule rajoittaa pelkästään virallisesti määriteltyn vakinaiseen asuin- tai sijaintipaikkaan. Laajakaistaliittymän lähtevälle liikenteelle tulee ehdottomasti asettaa myös nopeusvaatimus ja maksimiviive tiedonsiirrolle (kuten kuulo- ja puhevammaisten laajakaistaliittymälle on asetettu), sillä nykyiset sähköiset palvelut asettavat vaatimuksia myös lähtevän liikenteen nopeudelle ja tiedonsiirron viiveelle.

Koillisväylän tietoliikennekaapelin toteutumisen edistäminen

Koillisväylän tietoliikennekaapeliä valmistellaan parhaillaan valtio-omisteisen Cinia Oy:n johdolla, alueiden myötävaikutuksella. Valmistelussa tulee selvittää pohjoisen ja itäisen Suomen alueiden runkoverkon kapasiteettien riittävyys, lisärakentamisen tarpeet sekä runkoreittien yhteisrakentamismahdollisuudet muun infrarakentamisen kanssa. Tarvittava lisärakentaminen tulisi yhdistää kansalaisten laajakaistan runkoverkkojen rakentamisen, huoltovarmuuskeskusten, puolustusvoimien sekä muiden valtiollisten/julkisten toimijoiden toiminnan varmistamisen kanssa. Koillisväylän tietoliikennekaapelin rakentamisen jatkovalmistelussa, suunnittelussa sekä yksityisen investointien hankinnassa varsinaisen merikaapelin rakentamista varten, tulee valtiolla olla hyvin vahva rooli. Suomen sisäisessä lisärakentamisessa valtion ohella eri operaattoreiden roolin tulee olla merkittävä.

Uusien reittien ja kapasiteetin lisärakentamisella ja varareitityksillä sekä riittävällä määrällä tietoliikenneyhteyspisteitä myös Itä- ja Pohjois-Suomen alueella koko Suomen tulee asemoitua houkuttelevana erikokoisten datakeskusten sijaintipaikkana nopeiden ja vakaiden, Euroopan ja Aasian yhdistävän, yhteysreitien varrella. Tavoitteena tulee olla realisoida Koillisväylän tietoliikennekaapelin tuomat mahdollisuudet datakeskusinvestointeihin myös Itä- ja Pohjois-Suomen alueilla. Uusien, ja täällä jo toimivien datakeskusten kykyä ja mahdollisuuksia lisätä ja kasvattaa ansiokkuuksiaan parannetaan alueilla edelleen vahvistamalla alan osaamisen ja yhteistoiminnan ekosysteemejä. Nopeat yhteydet tulevat palvelemaan myös alueen muita kansainvälisillä markkinoilla toimivia eri alojen yrityksiä.

Itä-Suomen esitys perusväylänpidon rahoituksen nostamiseksi

Itä-Suomessa tuotetaan yhä enemmän raaka-aineita ja jalostettuja tuotteita omaan käyttöön, muualle Suomeen sekä vientiin. Itä-Suomen vahvuutena ovat runsaat puuvarannot, jotka ovat kasvattaneet merkitystään metsä- ja bioenergiainvestointien lisääntyessä. Puun uudenaikaiset hyödyntämistavat sekä jalostuslaitokset lisäävät varsinkin paikallista liikennettä puunhankinta-alueilla. Elintarviketuotannon osalta

Itä-Suomella on valtakunnallisten markkinoiden lisäksi merkittävää vientiä Venäjälle. Maatalouden kehittymisen ja tehostumisen myötä maatalouden suuryksiköitä syntyy kauemmas pääväyliltä. Kaivokset laajentavat toimintaansa ja raaka-aineita sekä jalostettuja tuotteita kuljetetaan vesi-, rauta- ja maanteitse jalostuslaitoksille sekä satamiin.

Maito-, raakapuu- ja bioenergia- sekä kaivoskuljetukset ovat Itä-Suomelle tyypillisiä ja lisääntyviä kuljetuksia, jotka käyttävät vähäliikenteistä verkkoa, jonka kunto on viime vuosina heikentynyt hälyttävästi. Nykyisen hallituskauden perusväylänpidon lisärahoituksella ja korjausvelkaohjelmalla on saatu hillittyä liikenneverkon korjausvelan kasvua ja korjattua joitakin pahempia puutteita myös alempi asteisella verkolla. Sekä lisärahoitus että korjausvelkaohjelma ovat päättymässä ja vuoden 2019 talousarviossa perusväyläpitoon on osoitettu noin mrd euroa, mikä on ollut normaali rahoitustaso edellisillä hallituskausilla. Liikenneverkon rahoitusta arvioinut parlamentaarinen työryhmä on esittänyt, että perusväylänpidon rahoitusta tulisi lisätä vuositasolla pitkäjänteisesti vähintään 300 milj. €, jolloin perusväylän pidon rahoitukseen käytettäisiin noin 1,3 mrd €.

Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien liitot pitävät parlamentaarisen työryhmän esitystä oikean suuntaisena ja esittävät perusväylänpidon rahoituksen pysyvää nostamista liikenneverkon kunnan turvaamiseksi.

Nopea itärata Helsinki-Porvoo-Kouvola

Nopea itärata – Helsinki–Porvoo–Kouvola nopeuttaa Savon ja Karjalan radan junayhteyksiä yhdessä lentoradan kanssa. Matka-aika Kuopiosta ja Joensuusta Helsinkiin lyhenisi noin kolmeen tuntiin ja Helsinki–Pietari välillä matka-aika lyhenisi lähes tunnin. Kyseessä on hanke, joka vaikuttaa Suomessa miljoonan itäsuomalaisen yhteyksiin ja Pietari mukaan lukien 6 miljoonan ihmisen junayhteyksiin. Kolmen tunnin yhteydet edistävät itäsuomalaisten yritysten menestystä laajemmalla alueella, vähentävät liikkumisen kustannuksia, edistävät työvoiman liikkuvuutta ja vähentävät liikenteen aiheuttamia hiilidioksidipäästöjä.

Itä-Suomen maakunnat esittävät, että raidelinjaukseen liittyvät selvitykset tulee käynnistää mahdollisimman pian ja sitä koskevat maankäytön varaukset on osoitettava Uudenmaan ja Kymenlaakson maakuntakaavoissa vähintään ohjeellisina linjauksina.

Koheesiopolitiikan rahoituksen varmistaminen 2020

Koheesiorahoitusesitys Itä- ja Pohjois-Suomeen ohjelmakaudelle 2021–2027

Euroopan Komission toukokuussa 2018 antamassa budjettiesityksessä jäsenvaltioiden maksusuudeksi on esitetty 1,11% bruttokansantuotteesta. Suomelle nousua kuluva ohjelmakauden saantoon on noin 5 % (laskutavasta riippuen summa euroina on 80-90 milj. €).

Suomi on komission koheesiopolitiikkaesityksessä siirtymäaluetta, lukuun ottamatta Uttamaata ja Ahvenanmaata. Koska koheesiopolitiikan rahoitusjakomekanismissa harvan asutuksen peruskriteeri koskettaa vain kehittyneitä alueita, Suomi ei nyt käytetyllä laskutavalla tule saamaan lainkaan rahoitusta. Kuluvalla kaudella harvan asutuksen yleiskriteeri ja Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden (NSPA) erityisrahoitus tuottavat 59 % Suomen kaikesta rahoituksesta, joten muutos heikentää Itä- ja Pohjois-Suomen asemaa koheesiopolitiikassa merkittävästi. Komission tällaisten tilanteiden varalle kehittämän niin

sanotun ”turvalausekkeen” perusteella Itä- ja Pohjois-Suomen alueen saanto laskettaisiin kehittyneiden alueiden kategorian mukaan ja siten myös harvan asutuksen perusrahoitus saataisiin hyödyntämään aluetta. Turvalauseke on kuitenkin enemmän kertaluonteinen ratkaisu, johon liittyy epävarmuustekijöitä muunmuassa rahoitussaannon riittävyyden ja jatkuvuuden kannalta. Menettely ei myöskään anna takeita Itä- ja Pohjois-Suomen erityisaseman turvaamisesta tulevien ohjelmakausien neuvottelutuloksista.

Komission rahoitusesityksessä NSPA-tuen määrä on 30€/ asukas/ vuosi. Kuluvan kauden tuen nykyarvoon verrattuna laskua on 12,9 %.

Suomen maatalousrahoituksen saanto on pienentymässä peräti 14 % mikä on Itä- ja Pohjois-Suomen näkökulmasta huolestuttavaa. Maatalousrahoituksen leikkaus kohdistuisi voimakkaasti nimenomaan Itä- ja Pohjois-Suomen harvaanasutuille alueille, sillä ennakkotiedon mukaan vaarassa tällöin olisivat nimenomaan maaseudun kehittämiseen tarkoitettu rahoitus.

1) Itä- ja Pohjois-Suomen neuvottelukunta tukee komission budjettiesitystä jäsenvaltioiden maksuosuuden osalta. Myönteisestä koheesiopolitiikan rahoituskehysesityksestä huolimatta Suomen tulee EU:n tulevasta budjetista neuvotellessaan huomioida Itä- ja Pohjois-Suomen erityishaasteet sekä liittymissopimuksen mukaiset periaatteet ja määrätietoisesti tavoitella Suomen aiemmin ottaman kannan mukaisesti koheesiopolitiikan rahoitussaannon maksimointia ja jatkuvuutta.

2) Koheesiopolitiikan tavoitteena on alueiden välisten taloudellisten erojen kaventaminen. Vaikka tilastokeskuksen viimeisimpien tietojen mukaan alueellisen arvonlisän kehitys on ollut monin paikoin Suomen nopeinta juuri Itä- ja Pohjois-Suomen alueella (vuonna 2016 kasvu oli nopeinta Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa), BKT:n taso on kuitenkin edelleen useimmissa Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnissa alhainen. Mahdollinen koheesiorahoituksen (EAKR ja ESR) huomattava pieneneminen sekä maatalous- ja maaseudun kehittämisrahoituksen leikkaus vaarantavat Itä- ja Pohjois-Suomen kehittämisen. EU-varoilla on ollut merkittävä rooli maakuntien nykyisen vireen ja kasvun saavuttamisessa ja myönteiselle kehitykselle on tärkeä luoda jatkossakin mahdollisimman hyvät edellytykset.

3) Kertaluonteisen ”turvalausekkeen” käytön sijasta Suomen tulee ensisijaisesti ottaa tavoitteeksi harvan asutuksen kriteerin lisääminen teknisenä korjauksena siirtymäalueen jakomekanismiin sekä asettaa NSPA-tuen neuvottelutavoitteeksi vähintään 45€/as/v. Rahoituksen kohdistumisesta Suomen eri alueille tulee neuvotella avoimesti kansallisen ohjelmavalmistelun yhteydessä.

Kansainvälisen alueiden välisen yhteistyön, Itämeriyhteistyön ja arktisen ulottuvuuden tulee näkyä vahvasti tulevassa koheesiopolitiikassa.

Sisä- ja ulkorajayhteistyö (Interreg, ENI CBC) on tärkeää Suomelle, jolla on EU-maista pisin ulkoraja Venäjän kanssa, sisärajoja muiden EU-jäsenvaltioiden kanssa sekä maaraja Norjan kanssa. Venäjän, Ruotsin ja Norjan kanssa tehtävällä raja-alueyhteistyöllä on Suomelle suuri merkitys. Yhteistyötä tehdään sekä kahdenvälisessä kehittämistyössä että laajemmassa Barents-, Euroregio Karelia- ja NSPA - yhteistyössä, minkä vuoksi komission ehdotusta raja-alueohjelmien rahoituksen leikkauksista ei voida hyväksyä Itä- ja Pohjois-Suomessa. Euroopan komission ehdotus merirajayhteistyön siirtämisestä transnationaalisten ohjelmien sisälle ei myöskään ole kannatettava muutos.

4) Venäjän, Ruotsin ja Norjan raja-alueet on huomioitava paremmin ohjelmakauden 2021–2027 rahoituksessa. Tämän hetkiset Interreg- ja CBC-ohjelmia koskevat komission ehdotukset ovat epäselviä, joten niiden analysoinnilla on nostettava esiin Suomelle epäedulliset muutokset ja niihin on vaikutettava kansallisesti. Kahden- ja monenvälisen maa- ja merirajayhteistyön sekä Venäjäyhteistyön jatkuvuus on huomioitava ohjelma-alueiden muodostamisessa ja rahoituksessa.

Itä- ja Pohjois-Suomella on tilaisuus vaikuttaa EU:n rahoitusohjelmia koskeviin linjauksiin vuoden 2020 jälkeiselle 7-vuotiskaudelle.

Itä- ja Pohjois-Suomen aktiivinen mukanaolo Euroopan Komission pilotissa yhtenä kahdestatoista pilottialueesta mahdollistaa alueen kehittämisen tulevaisuuden rahoituslinjausten suunnittelun ytimessä olevien asiantuntijoiden kanssa. Pilotin avulla Euroopan komissio etsii eurooppalaisten alueiden elinkeinojen kehittämiseen uusia toimintatapoja, joilla edistetään kasvua ja työllisyyttä. Keskiössä on älykäs erikoistuminen ja erilaistuminen, jota tehdään organisaatorajoja ylittävällä yhteistyöllä. Elinkeinot murroksessa (ELMO)-pilotin avulla on suora mahdollisuus lisätä maakuntien tunnettavuutta ja tuoda esille koko alueen kehittämistarpeita ja -mahdollisuuksia EU:n suuntaan. Samalla luodaan yhteistä itä- ja pohjoissuomalaista imagoa.

5) Pohjois-Suomen huippukokous korostaa että Itä- ja Pohjois-Suomen mukanaolo pilotissa on merkittävä tunnustus Euroopan komissiolta alueella tehtävälle kehittämistyölle ja kutsuu myös Suomen kansalliset ministeriöt mukaan pohtimaan tulevaisuuden haasteiden ratkaisuja Itä- ja Pohjois-Suomen alueiden sekä Euroopan komission ja OECD:n kanssa. OECD:n tutkimus Euroopan pohjoisten alueiden (NSPA) kehityspotentialista totesi älykkään erikoistumisen toimintamallin sopivan juuri tämän tyyppisille alueille.

Pohjois-Suomen aloitteet keskushallinnolle

Innovaatio- ja koulutustoiminta, teollisuuden toimintaedellytykset sekä osaavan työvoiman saata- vuus

**Pohjois-Suomen maakunnat esittävät osaamisen tason nostamista yhdeksi Suomen kärkitavoitteista. Innovaatiopolitiikan tulee tarjota välineitä kehittää maakuntien vahvuusaloja ja älykkään erikoitumisen kansainvälisiä kärkiä. Kansallisten toimijoiden ja rahoittajien tulee ottaa huomioon maakuntien älykkään erikoistumisen strategiat ja niiden painopisteet ohjelmien valmistelussa ja resurssien ja-
ossa.**

Pohjois-Suomen elinkeinojen sekä TKI-toiminnan kehittämisen yhteisiä painopisteitä ovat teknologiateollisuus, bio- ja kiertotalous, ICT-osaaminen ja alan yritysten toimintaedellytykset, talousmetsien luonnonhoito, kestävä puurakentaminen ja terveellinen asuminen, kestävä matkailu ja –kaivostoiminta sekä energian varastoinnin ja akkuklusterin kehittäminen. Hallituksen tulee kohdistaa toimenpiteitä yritysten tki-toiminnan ohella myös pilotteihin, joissa uudistetaan kokonaisten yhdyskuntien toimintatapoja mm. nopeiden kokeilujen ja innovaatioiden toteutukseen osoitettujen erillisrahoitusten muodossa (vrt. AIKO-rahoitus) ja huomioidaan digitalisaation mahdollisuudet.

Pohjoisen teollisuuden kasvu tulee turvata ja vauhdittaa investointien syntymistä Suomeen mm. nopeuttamalla ja yksinkertaistamalla teollisuuden ja kaivostoiminnan luvitusprosesseja ja poistamalla datakeskuksilta

energiavero. Business Finlandin palvelut tulee turvata ja niitä tulee kehittää vastaamaan koko maan elinkeinojen kasvua ja kansainvälistymistä.

Oppi- ja tutkimuslaitosten resursseja tulee lisätä merkittävästi niin, että ne voivat kehittää entistä ketterämpiä tapoja vastata elinkeinoelämän osaamistarpeisiin ja osallistua vaikuttavasti elinkeinojen kehittämiseen. Tavoitteena tulee olla tki-rahoituksen tason nosto 4 prosenttiin BKT:sta. Korkeakoulujen välistä yhteistyötä tulee edelleen edistää ja koulutuksen innovatiivista digitalisointia jatkaa kaikilla kouluasteilla. Ammatilliseen koulutukseen tulee lisätä aloituspaikkoja ja uudistaa rahoitusmallia ottamaan huomioon alueelliset tarpeet.

Osaavan työvoiman saatavuus tulee varmistaa kaikkialle Suomeen. Yhteistyössä valtion ja maakuntien kesken tulee ratkaista olemassa oleva työvoiman kohtaantohaaste, joka on kriittinen kasvun este harvan asutuksen alueella toimivilla, kasvavilla yrityksillä. Lisäksi on yhteistyössä etsittävä ratkaisuja koulutuspaikkojen houkuttelevuuden kasvattamiseksi. Työn vastaanottamisen houkuttelevuutta vähentäviä ja osa-aikatyön vastaanottamista estäviä kannustinloukkuja tulee purkaa. Työvoiman liikkumisen edistämiseksi tulee harjoittaa aktiivista työperäistä maahanmuuttopolitiikkaa tiiviissä yhteistyössä alueiden kanssa. Työvoiman saatavuuteen vaikuttavia lupakäytäntöjä tulee yksinkertaistaa ja tarveharkinnasta luopua.

Pohjois-Suomen saavutettavuus

Pohjois-Suomi tukee Suomen ja Euroopan komission linjausta jatkaa North Sea Baltic – ydinverkkokäytävää Helsingistä Oulun kautta Tornioon. Pääradan tavara- ja henkilöliikenteen kasvu edellyttää puuttuvan kaksoisraiteen rakentamista Oulu-Ylivieska välillä sekä Laurila-Tornio -ratavälin sähköistystä. Nämä investoinnit tukevat päätätämme positiivista henkilö- ja tavaraliikenteen kehitystä ja matka-aikojen nopeutumista. Lisäksi Pohjois-Suomen elinkeinoelämän ja kilpailukyvyyn kannalta on tärkeää kehittää tunnin yhteyttä Oulusta Kokkolaan, Rovaniemelle ja Kajaaniin.

Elinkeinojen ja kansainvälisen kaupan tarvitsemaan infrastruktuuriin tulee panostaa. Pohjois-Suomen kannalta strategisesti merkittäviä hankkeita tulee edistää määrätietoisesti ja Suomen edut maksimoiden eteenpäin. Näitä hankkeita ovat TEN-T-verkoston täydentäminen pohjoisilla käytävillä, Koilliskaapelin rakentaminen ja Jäämerenradan suunnittelun jatkaminen. Lentoliikennestrategia tulee nopealla aikataululla uudistaa kasvua tukevaksi. Nopeat verkot – kansallinen laajakaistahanke täytyy viedä riittävillä resursseilla loppuun ja erityisen haasteellisille alueille tulee valmistella erillisratkaisut. Uuden kansallisen laajakaistaohjelman käynnistämiseen tulee olla valmiudet. Liikenneväylien korjausvelan purkamiseen on varattava riittävä rahoitus ja tätä rahoitusta on osoitettava maakunnille.

Kainuun omat edunajamisen tavoitteet ja kärkihankkeet 2019-2020

Tämä kohta käsitellään maakuntahallituksen kokouksen 24.9.2018 toisessa asiakohdassa. Maakuntahallituksen hyväksymät edunajamistavoitteet liitetään lopulliseen TOPSUun.

4 Maakuntaohjelman toimeenpano toimintalinjoittain 2019–2020

Seuraavassa on kuvattu maakuntaohjelman toimintalinjojen yleistavoitteet sekä niitä toteuttavat kehittämistavoitteet ja tärkeimpiä strategisia toimenpiteitä.

Toimintalinja 1: Yritykset, osaaminen ja Kainuun vetovoima

Yritys- ja elinkeinoelämän kehittämisen **yleistavoitteena** on kasvattaa Kainuun alue-BKT:tä koko maan kasvua nopeammin. Kainuulaisten tuotteiden ja palvelujen jalostusarvon ja viennin kasvua, vientiyritysten määrän ja kilpailukyvyn kasvua sekä viennin volyymin ja vientiin suuntautuvan tuotannon jalostusarvon selkeää nousua tavoitellaan. Samoin Kainuun resilienssin (kyky toipua äkillisistä muutoksista) vahvistumista korostetaan. Tämän hetken akuutein haaste on seuraavana mainittu osaavan työvoiman saatavuus, mikä ilmentää Kainuun aluetalouden muuttunutta tilannetta. Kainuussa on meneillään vahva, positiivinen rakennemuutos. Tässä kuvattuun yleistavoitteeseen pyritään seuraavien **kehittämistavoitteiden ja strategisten toimenpiteiden** kautta.

TL 1.1: Osaavan työvoiman saannin varmistaminen koulutuksella, rekrytoinneilla, työperäisellä maakuntaan muutolla sekä työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien työllistämisellä

Strategisia toimenpiteitä:

- Julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä vahvistavan toimintamallin, Silta-sopimuksen, kehittämisen ja toimeenpano (käynnistetään nopeat välittömästi vaikuttavat sekä pitkän ajan toimenpiteet)
- Järjestetään tarvittavaa perus- ja täydennyskoulutusta.
- Rekrytoidaan ja työllistetään työvoimaa aktiivisesti. Kiinnitetään erityishuomiota perheiden ja työikäisten naisten Kainuuseen saamiseen.
- Panostetaan työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien työllistämistoimiin.
- Puretaan koulutuksen segregatiota. Markkinoidaan koulutusta ja työpaikkoja miehille ja naisille erityisesti kärkitoimialojen kehittämisessä.
- Kehitetään Kainuun vetovoimaa ja markkinoidaan Kainuuta nuorille asiantuntijoille.
- Seurataan ja ennakoitaan työvoima- ja osaamistarpeita

Toimintalinjan rahoittaminen rakennerahasto- ja maaseutuohjelmien kautta:

ESR TL3 (ET 6.1. ja ET 8.1.) ja TL4 (ET 9.1. ja ET 9.2.)

Maaseutuohjelman mukaiset kehittämis- ja koulutushankkeet (ELY, LEADER)

TL 1.2: Teollisten ja palvelualan investointien saaminen Kainuuseen

Strategisia toimenpiteitä:

- Varmistetaan käynnistyneiden investointiprosessien toteutuminen
- Kehitetään Kainuun vetovoimaa investointikohteena
- Etsitään aktiivisesti uusia investointeja ja kehitetään pysyvä investointien saamisen edistämisen toimintamalli (FDI) osana tulevia kasvupalveluita.

Toimintalinjan rahoittaminen rakennerahasto- ja maaseutuohjelmien kautta:

EAKR (TL1) Kainuun liitto

Maaseutuohjelman mukaiset yritysryhmä- ja kehittämishankkeet (ELY, LEADER)

TL 1.3: Yritysten määrän, kasvun ja viennin lisääntyminen sekä tuotannon jalostusarvon nousu

Strategisia toimenpiteitä:

- Vauhditetaan uusien vientiin suuntautuvien kasvuyritysten syntyä sekä olemassa olevien yritysten vientiä ja kasvua.
- Tuetaan tuotannon jalostusarvoa nostavaa T&K&I -toimintaa tutkimus- ja kehittäjäorganisaatioiden sekä rahoittajien yhteistyönä.
- Laajennetaan ja tehostetaan yrityskehittämötoimintaa sekä luodaan oppilaitosten ja yrityskehittäjäorganisaatioiden kanssa yhteistyössä Kainuun yrittäjyyspolkumalli (opiskelijoista yrittäjiä ja heidän valmistuttuaan oppilaitoksesta yrityskehittäjäorganisaatiot auttavat näitä yrityksiä eteenpäin). Integroidaan nämä uuden maakunnan kasvupalvelutoimintoihin.
- Parannetaan yritysten valmiuksia digitalisaation ja neljännen teollisen vallankumouksen mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Toimintalinjan rahoittaminen rakennerahasto- ja maaseutuohjelmien kautta:

EAKR (TL1 ja TL2) Kainuun liitto

Yrityskohtaisissa kehittämishankkeissa tukivälineenä yrityksen kehittämisavustus (EAKR, TL1 ja TL2)

Yritysten toimintaympäristön kehittämisavustus (EAKR, TL2)

ESR TL3 (ET 7.1.) ja TL4 (ET 9.1.)

Maaseutuohjelman mukaiset yritystuki-, yritysryhmä- ja kehittämishankkeet (ELY, LEADER)

TL 1.4: Kainuuseen eri toimialojen veturiyrityksiä eli kasvavia vientiyrityksiä ja toimialavetureita julkiselle sektorille ja näiden ympärille alihankintayrityksiä sekä tutkimus-, innovaatio- ja kehittämistoimintaa

Strategisia toimenpiteitä:

- Houkutellaan alueelle uusia julkisen ja yksityisen sektorin toimialavetureita sekä kehitetään olemassa olevia yrityksiä ja julkisia organisaatioita toimialavetureiksi.
- Kehitetään toimialavetureiden ympärille liiketoimintaekosysteemejä ja osaamiskeskittymiä.

Toimintalinjan rahoittaminen rakennerahasto- ja maaseutuohjelmien kautta:

Yritysten toimintaympäristön kehittämisavustus (EAKR, TL2)

EAKR (TL1 ja TL2) Kainuun liitto

Maaseutuohjelman mukaiset yritysryhmä- ja kehittämishankkeet (ELY)

TL 1.5: Kainuun koulutustarjonnan monipuolistuminen

Strategisia toimenpiteitä:

- Kasvu- ja rakennemuutosalojen sekä alojen, joilta eläköityy paljon työntekijöitä, koulutuksen määrän ja laadun kehittäminen.
- Kehitetään koulutusta yhteistyössä muiden alueiden kanssa ennakoivasti vastaamaan Kainuun työvoimatarpeita.
- Koulutusketjujen kehittäminen sekä toisen asteen, korkea-asteen ja yliopistokoulutuksen etä- ja verkko-opiskelutarjonnan laajentaminen
- Ammatillisen koulutuksen reformin kautta kehitetään digitalisaatiota hyödyntäen vetovoimaisia oppimisympäristöjä yrityksiin kaikissa Kainuun kunnissa ja turvataan yrityksille osaavaa työvoimaa. Tehostetaan oppisopimuksen käyttöä toisen asteen opiskelijoiden integroimisessa yrityksiin.

Toimintalinjan rahoittaminen rakennerahasto- ja maaseutuohjelmien kautta:

ESR TL4 (ET 9.1. ja ET 9.2.)

Maaseutuohjelman mukaiset koulutushankkeet (ELY, LEADER)

TL 1.6: Yritysten omistajanvaihdosten onnistuminen

Strategisia toimenpiteitä:

- Yritysten omistajanvaihdosten hoitaminen niin, että liiketoiminnat jatkuvat ja laajenevat sekä työpaikat näissä yrityksissä lisääntyvät.

- Maatalouden viljelijöiden toiminnan jatkuvuus turvataan hoitamalla onnistuneesti sukupolven vaihdokset.

Toimintalinjan rahoittaminen rakennerahasto- ja maaseutuohjelmien kautta:

Maaseutuohjelman mukaiset rakennetukitoimenpiteet maataloille (ELY)

EAKR (TL2)

TL 1.7: Alueen yritysten tuottavuuden ja henkilöstön osaamisen kasvaminen

Tähän TL:aan voidaan myös sisällyttää toimia, jotka parantavat yritysten ja julkisen sektorin valmiuksia vastata 4. teolliseen vallankumouksen haasteisiin.

Strategisia toimenpiteitä:

- Satsataan työelämän laadun (työturvallisuus, työhyvinvointi) kehittämiseen yrityksissä
- Tuetaan yrityksiä parantamaan työn tuottavuutta työn tekemisen ja toimintatapojen uudistamisella.
- Tuetaan yrityksiä henkilöstön osaamisen koko työuransa aikaiseen ja työpaikan kokonaisvaltaiseen kehittämiseen osana työtä ja työyhteisöjen arkea

Toimintalinjan rahoittaminen rakennerahasto- ja maaseutuohjelmien kautta:

EAKR (TL1 ja TL2) Kainuun liitto sekä ESR TL3 (ET 7.1.)

TL 1.8: Kainuun älykkään erikoistumisen valinnat

Euroopan unionin komissio on korostanut alueiden älykkään erikoistumisen strategiaa (ÄES) ohjelmakaudella 2014–2020 osana Eurooppa 2020 strategian toteutusta. Kainuun älykkään erikoistumisen painopisteet ovat: 1) teknologiateollisuuden **mittaustekniikka, pelit ja simulaattorit sekä metalliteollisuuden innovaatiot**, 2) biotalouden ja kaivosteollisuuden **prosessi- ja ympäristömonitorointi sekä metsä-, ruoka- ja sinisen biotalouden innovaatiot** ja 3) hyvinvointi- ja terveysalan **aktiiviteettimatkat ja terveyden, liikunnan ja urheilun innovaatiot** (ks. kuva 2).

Älykkään erikoistumisen toiminnoissa **tavoitellaan kasvua korkean osaamisen, tutkimuksen ja innovaatioiden sekä niitä tukevan koulutuksen kautta**. Se on tärkeää ottaa huomioon myös SOTE- ja maakuntauudistuksessa niin, että Kainuun omassa päätösvallassaan ovat riittävät rahoitusinstrumentit ja resurssit älykkään erikoistumisen T&K&I -toiminnan tukemiseen, sillä valtakunnallisten rahoitusvälineiden käytössä alueellista erikoistumista ei painoteta.

T&K&I-hankehakemuksissa varmennetaan hakemusten yhteensopivuus Kainuun älykkään erikoistumisen strategian kanssa. Rahoituksessa priorisoidaan selkeästi hankkeita, jotka toteuttavat ÄES painotuksia.

Erityisesti kansainvälisissä T&K&I-rahoitushakemuksissa (EU-komission suorat rahoitukset) yhteydet alueen ÄES painotuksiin tulee pystyä osoittamaan.

KAINUUN ÄLYKKÄÄN ERIKOISTUMISEN PAINOTUKSET 2018-2021		
TEKNOLOGIA-TEOLLISUUDEN INNOVAATIOT: 1. Mittaustekniikka 2. Pelit ja simulaattorit 3. Metalliteollisuuden innovaatiot	BIOTALOUDEN JA KAIVOSTEOLLISUUDEN INNOVAATIOT: 1. Alan teollisuuden prosessi- ja ympäristömonitorointi 2. Metsä-, ruoka- ja sinisen biotalouden innovaatiot	HYVINVOINTI- JA TERVEYSALAN INNOVAATIOT: 1. Aktiviteettimatkailu 2. Terveys, liikunta ja urheilu
LÄPILEIKKAAVAT TEEMAT JA TAVOITTEET KAIKILLA ”ÄES” OSAAMISALOILLA:		
1. Kehitystä vauhdittavien teknologiasovellusten (KET) tuominen tuotekehitykseen ja valmistukseen		
2. Robotiikan, automaation, data-keskuspalveluiden, tekoälyn ja keinotodellisuuden hyödyntäminen		
3. Kiertotalouden uudet ratkaisut ja sovellukset		
4. Vähähiilisyys-, resurssitehokkuus- ja ilmastonmuutoksen hillinnän innovaatiot		
 INVESTOINTEJA, YRITYKSIÄ, OSAAMISTA JA TEKNOLOGIAA ALUEELLE, VIENNIN JALOSTUSASTEEN JA VOLYYMIN KASVATTAMINEN		

Kuva 2. Kainuun älykäs erikoistuminen 2018-2021.

TL 1.9: Kainuun elinkeinojen kärjet

Matkailun kehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet on määritelty Kainuun matkailustrategiassa vuosille 2018–2021. Matkailuelinkeinon kehittämisen **yleistavoite** on saavuttaa 5 prosentin vuosittainen kasvu liikevaihdolla ja yöpymisvuorokausilla mitattuna. Matkailun kasvua haetaan sekä kotimaan että kansainvälisten markkinoiden ympärivuotisesta matkailusta.

Matkailun tärkeimpiä **kehittämistavoitteita** ovat: 1) Markkinoiden kasvu, 2) matkailutarjonnan uudistuminen ja uusien investointien saaminen matkailun kysynnän muutoksia ennakoivien sekä 3) saavutettavuuden parantaminen (jonka toimenpiteet ovat luvussa TL2).

Strategisia toimenpiteitä:

- Ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden turvaaminen
- Aktiivinen ja jatkuva investoijien etsintä kotimaasta ja ulkomailta.

Teknolgiateollisuuden alan Kainuussa muodostuvat informaatio- ja viestintäala (ICT), sähkö- ja elektroniikkateollisuus, kulkuneuvojen, koneiden ja laitteiden sekä metallituotteiden valmistus. Teknolgiateollisuuden merkitys yhtenä Kainuun tärkeimpänä työllistäjänä ja tuotteiden viejänä on suuri kattaen yli puolet alueen koko viennistä. Alan liikevaihto erityisesti metalliteollisuudessa on kasvanut selvästi pari viime vuotta ja alalla on jo puutetta osaavasta työvoimasta.

Teknolohiateollisuuden (ICT ja elektronikka- sekä metalliklusteri) kehittämisen **yleistavoitteena** on saavuttaa Kainuussa alan vahva, monipuolinen ja kestävä kasvu. Tärkeimpiä **kehittämistavoitteita** ovat: 1) Uusien yritysten ja kasvuyritysten määrän lisääntyminen ja kasvun vauhdittuminen, 2) alalla jo toimivien yritysten viennin ja kasvun voimistuminen, 3) teollisten ja palvelualan investointien saaminen Kainuun teknolohiateollisuuteen, 4) Kainuun ICT- ja datakeskusklusterin vahva profiloituminen kansallisella ja kansainvälisellä tasolla.

Strategisia toimenpiteitä:

- Varmistetaan osaavan työvoiman saatavuus
- Parannetaan metallialan koulutuksen ja työpaikkojen vetovoimaa.
- Kehitetään Kainuun vetovoimaa teknolohiateollisuuden investointikohteena (kiinnostusta herättävä erikoistuminen).
- Nopeiden datayhteyksien valmistelu yhteistyössä (edunvalvonta ja hankkeet) kohti laajempia ja keskeisempiä tietoliikenneverkostoja.

Kainuun biotalousstrategia määrittelee biotalouden kehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2015–2020. Kainuun biotalouden toimialajako on seuraava: metsäbiotalous (wood & non-wood), jossa ennakoidaan olevan suurimmat kasvun mahdollisuudet; uusiutuva energia, ruoka ja sininen biotalous sekä luontomatkailu ja luontoperustaiset hyvinvointipalvelut.

Biotalouden kehittämisen **yleistavoite** on, että uusiutuvien raaka-aineiden sekä tuotannon sivuvirtojen ja jätteiden jalostus (kiertotalous) Kainuussa lisääntyy, tuotteiden ja palvelujen jalostusaste nousee, tuotannon kannattavuus paranee, vienti kasvaa ja Kainuuseen saadaan lisää alan teollisia ja palvelualan investointeja. Biotaloudessa tavoitellaan vuoteen 2022 mennessä noin 760 miljoonan euron liikevaihtoa ja noin 3700 henkilöstömäärää.

Biotalouden tärkeimpiä **kehittämistavoitteita** ovat: 1) Vuoteen 2021 mennessä yhteisarvoltaan noin miljardin euron teolliset investoinnit biotalouteen, 2) lisää puun ja metsien kestävää hyödyntämistä, 3) uusiutuvien raaka-aineiden sekä sivuvirtojen ja jätteiden jalostuksen kasvu maakunnassa, 4) biotalouden liiketoimintaekosysteemien vahvistuminen, 5) infrastruktuurin kunto ja kattavuus paranevat, 6) maatalojen toiminnan kannattavuus paranee ja luonnonvara-alan liiketoiminta kasvaa ja 7) siirrytään vähähiiliseen, uusiutuviin raaka-aineisiin ja tuotteiden uusiokäyttöön (kiertotalouteen) perustuvaan talouteen.

Strategisia toimenpiteitä:

- Varmistetaan Paltamon biotuotetehtaan investointi.
- Kasvatetaan kestävästi Kainuun metsien hakkuumääriä ja lisätään puun jalostusta Kainuussa.
- Lisätään metsien käyttöä virkistykseen ja ekosysteemipalvelujen tuotantoon.
- Veturiyritysten ympärille rakennetaan yritysten, T&K&I -organisaatioiden ja julkisten toimijoiden yhteistyötä: konseptisuunnittelua, tuotekehitystä, sivuvirroista uusia tuotteita, markkinointia ja liiketoimintaosaamista sekä Kainuun biotalouden T&K&I -toimintaa ja koulutusta.

Kestävän kaivannaisalan yleistavoitteena on, että Kainuuseen luodaan kestävästi kasvava kaivannaisklusteri, joka yhdistää alan tutkimuksen, kehittämisen ja innovaatiot sekä yritystoiminnan

koordinoiduiksi yhteistyöksi ja kehittämistoiminnaksi. Kiertotalouden periaatteiden mukaisesti kaivannaisteollisuuden sivuvirroista kehitetään uusia tuotteita. Alalla sovellettavan huipputeknologian, osaamisen sekä alan palveluiden ja tuotteiden vienti kasvavat. Alan osaavan työvoiman saatavuus varmistetaan. Kaivannaishklusterin henkilöstömäärä kasvaa 15 % ja liikevaihto 25 % vuoden 2016 tasosta vuoteen 2021 mennessä.

Tätä kohti pyritään seuraavien **kehittämistavoitteiden** avulla: 1) Kaivosten toiminnan jatkuvuus ja kaivos-hankkeiden tuotannon käynnistyminen varmistuvat, 2) kaivannaishalasta kansainväliset kriteerit täyttävä kes-tävän kehityksen teollinen klusteri ja 3) Kainuun kaivosalan tuotannon jalostusarvon nousu.

Strategisia toimenpiteitä:

- Päivitetään Kainuun kaivannaisteollisuuden kehittämissuunnitelma.
- Kehitetään uusia tuotteita ja yrityksiä sekä uutta liiketoimintaa kaivosteollisuuden sivuvirroista.
- Vahvistetaan liiketoimintaekosysteemejä kaivosten ja kaivoshankkeiden ympärille. (Kainuuseen kai-vosalan toimijoiden kansallinen keskittymä).

Toimintalinjan (TL 1.9: Kainuun elinkeinojen kärjet) rahoittaminen rakennerahasto- ja maaseutuohjel-mien kautta:

ESR TL4 (ET 9.2.)

EAKR (TL1 ja TL2) Kainuun liitto

Yritysten toimintaympäristön kehittämissuunnitelma (EAKR, TL2)

Yrityskohtaisissa kehittämissuunnitelmissa tukivälineenä yrityksen kehittämissuunnitelma (EAKR, TL1 ja TL2)

Maaseutuohjelman mukaiset rakennetuet maataloille, yritystuet sekä yritysryhmä-, kehittämis- ja koulutus-hankkeet

Toimintalinja 2: Saavutettavuuden vahvistaminen ja aluerakenteen kehittäminen

TL 2.1: Saavutettavuus

Maakunnan liikennejärjestelmää, logistisia keskuksia, tietoliikenneyhteyksiä ja matkaketjuja kehitetään Kainuun ulkoisen ja sisäisen saavutettavuuden parantamiseksi ja alueen yritysten kilpailukyvyyn vahvistamiseksi sekä eri toimintajärjestelmien tehostamiseksi. Liikennetarvetta hoidetaan joustavilla, uusilla älykkäillä liikkumisratkaisuilla ja sähköisten palvelujen avulla; näin vähennetään liikkumistarvetta ja liikenteen kokonaispäästöjä. **Yleistavoitteena** on, että Kainuuseen pääsee nopeasti ja sujuvasti eri liikennemuodoilla ja alueella on helppo liikkua. Kainuu on tietoliikenteellisesti nopeasti saavutettavissa ja koko maakunnassa on nopeat tietoliikenneyhteydet.

Strategisia toimenpiteitä:

- Kainuun sisäinen ja ulkoinen saavutettavuus sekä matka- ja kuljetusketjujen sujuvuus parannetaan edunajamisella sekä hankkeilla.
- Kajaanin lentoaseman matkustajamäärää kasvatetaan (vuoteen 2021 mennessä 100 000 matkustajaa per vuosi).
- Varmistetaan Kainuun tietoliikenteellisen saavutettavuuden ja nopeiden yhteyksien alueellinen kattavuus koko Kainuussa.

Toimintalinjan rahoittaminen rakennerahasto- ja maaseutuohjelmien kautta:

Maaseutuohjelman mukaiset kyläverkkohankkeet (ELY)

EAKR (TL1) Kainuun liitto

TL 2.2: Elinkeinoja tukeva kestävä aluerakenne, ilmastovastuullisuus, toimivat palvelut

Yleistavoitteena on, että Kainuun energiatehokkuus, uusiutuvien paikallisten raaka-aineiden käyttö ja omavaraisuus kasvavat. Kainuusta tulee ilmastonmuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa edelläkävijä-maakunta. Saavutetaan toimiva ja tehokas yhdyskunta- ja aluerakenne, joka on myös monipuolisesti vetovoimainen asumisen, vapaa-ajanasumisen ja elinkeinojen sijoituspaikka. Saavutetaan korkeatasoiset toiminta- sekä tietojärjestelmät, joista yritykset, yhteisöt, asukkaat ja matkailijat saavat hyvää palvelua ja ajantasaisen tiedon nopeasti. Aikaansaadaan Kainuun maaseutualueille toimiva ja kattava palvelukeskusten verkosto.

Strategisia toimenpiteitä:

- Päivitetään Kainuun ilmastostrategia ja ympäristöohjelma, sitoudutaan tavoitteiden toteuttamiseen ja käynnistetään niiden toteutus.
- Lisätään puurakentamista sekä pitkäikäisten puutuotteiden kehittämistä (T&K&I -toimintaa), tuotantoa ja käyttöä.
- Kehitetään paikasta riippumattomia palvelu-, työ-, yrittäjyys- ja koulutustoimintoja

Toimintalinjan rahoittaminen rakennerahasto- ja maaseutuohjelmien kautta:

Maaseutuohjelman mukaiset luonnonhaitta- ja ympäristökorvaukset maataloille (ELY)

EAKR (TL1 ja TL2) Kainuun liitto

Toimintalinja 3: Tavoitehakuista kansainvälistä yhteistyötä

TL 3.1: Kansainvälistyminen

Yleistavoitteena on, että kansainvälistämisellä vauhditetaan Kainuun aluetalouden kestävä kasvua sekä osaltaan turvataan osaavan työvoiman saantia ulkomailta tulevan työvoiman avulla.

Tähän pyritään seuraavien **kehittämistavoitteiden** kautta, joita konkretisoidaan Kainuun kansainvälisen toiminnan erityisohjelmilla: 1) Kainuun kansainvälinen tunnettuus lisääntyy, kansainvälisen kehittämisrahoituksen sekä investointien saaminen maakuntaan lisääntyvät, 2) työperäinen maahanmuutto lisääntyy sekä vieraiden kielten ja kulttuurien osaaminen sekä monikulttuurisuus vahvistuvat ja 3) kainuulaisten yritysten vienti ulkomaille lisääntyy ja kansainvälisesti toimivien yritysten määrä Kainuussa kasvaa.

Strategisia toimenpiteitä:

- Kansainväliseen toimintaan liittyvä tiedotus, verkostoituminen ja Kainuun markkinointi
- Tuetaan yrityksiä kv-rekrytoinnissa, työperäisessä maahanmuutossa ja kv-työntekijöiden kotouttamisessa
- Lisätään Kainuun oppilaitosten koulutusvientiä ja kv-opiskelijoiden saamista Kainuuseen ja intergroimista kainuulaisiin yrityksiin.

Toimintalinjan rahoittaminen rakennerahasto- ja maaseutuohjelmien kautta:

ESR TL3 (ET 6.1.) ja TL4 (ET 9.1.)

Yrityskohtaisissa kehittämishankkeissa tukivälineenä yrityksen kehittämisavustus (EAKR, TL1 ja TL2)

Maaseutuohjelman mukaiset kehittämishankkeet (ELY, LEADER)

EAKR (TL1 ja TL2) Kainuun liitto

TL 3.2: Maakuntaitsehallinto Kainuussa

SOTE- ja maakuntauudistuksessa perustetaan uudet maakunnat, uudistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon rakenne, palvelut ja rahoitus sekä siirretään maakunnille uusia tehtäviä. Uudistuksen on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2021 alkaen. **Yleistavoite** on, että Kainuu toteuttaa maakuntahallintoa aktiivisesti, oma-aloitteisesti ja kainutlaatuisesti edelläkävijänä. Palvelujen laatu ja saavutettavuus paranevat ja Kainuun elinvoimaisuus vahvistuu.

Strategisia toimenpiteitä:

- Käynnistetään aktiivisesti Maku- ja Sote-uudistukseen liittyviä pilotteja Kainuussa.

Toimintalinjan rahoittaminen rakennerahasto- ja maaseutuohjelmien kautta:

ESR TL3 (ET 6.1.) ja TL5 (ET 10.1)

Toimintalinja 4: Hyvinvoinnin vahvistaminen

Ihmisten henkisellä, sosiaalisella ja fyysisellä hyvinvoinnilla on laajoja vaikutuksia paikalliseen yhteisöön ja koko yhteiskuntaan. Hyvinvoinnin vahvistuminen parantaa yksilön mahdollisuuksia pitää huolta läheisistä ja ympäristöstä sekä vaikuttaa myönteisesti alueensa vireyteen. **Yleistavoitteena** on, että Kainuu saavuttaa

hyvinvointia mittaavilla mittareilla arvioituna asukkaidensa hyvinvoinnissa, terveydessä, yhteisöllisyydessä, osallisuudessa, työllisyysasteessa sekä toimeentulossa koko maan keskiarvotason ja säilyttää etumatkansa muuttujissa, joissa on muita edellä.

Strategisia toimenpiteitä, jotka asetetaan tarkemmin uuden maakunnan palvelulupauksen ja järjestämissuunnitelman valmistelussa:

- Vahvistetaan ja käynnistetään ennaltaehkäisevän terveydenhuollon toimenpiteitä
- Nostetaan työllisyysastetta (ks. Maku-ohjelma) kaikissa työikäisten ikäluokissa
- Vahvistetaan monikulttuurisuutta ja maahanmuuttajien kotoutumista
- Osallisuutta kulttuuriin vahvistetaan panemalla vaikuttavasti täytäntöön v. 2018 laadittava 'Hyvinvointia kulttuurista' –suunnitelma
- Vahvistetaan kaikkein heikoimmassa työmarkkina-asemassa ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien henkilöiden työ- ja toimintakykyä, osallisuutta sekä työmarkkinavalmiuksia.

Toimintalinjan rahoittaminen rakennerahasto- ja maaseutuohjelmien kautta:

ESR TL5 (ET 10.1.)

Maaseutuohjelman mukaiset kehittämishankkeet (ELY, LEADER)

Toimintalinja 5: Positiivinen maakuntakuva

Kainuun maakuntakuvatutkimuksen (2017) mukaan Kainuu on erityisen vetovoimainen matkailukohteena ja loma-asuntojen sijoituskohteena. Mitä paremmin Kainuuta tunnetaan sitä myönteisempi kuva Kainuusta on. Suurin osa alueella kävijöistä on matkailijoita ja matkailu luo positiivisia kokemuksia alueesta.

Matkailijamääriä lisäämällä ja matkailuelinkeinoa vahvistamalla samalla lujitetaan myönteistä kuvaa Kainuusta ja lisätään Kainuun vetovoimaa myös työskentely- ja asumisalueena. **Yleistavoitteena** on, että Kainuun positiivinen maakuntakuva ja vetovoima vahvistuvat ja tuovat lisää asukkaita, matkailijoita ja investointeja Kainuuseen.

Strategisia toimenpiteitä:

- Jatketaan ja vahvistetaan Kainuun maineyötä.
- Edistetään Kainuun kv-markkinointihankkeiden vaikuttavuutta (uudet toimenpiteet, toteutettujen hankkeiden toimintojen jatkuvuuden turvaaminen).

Toimintalinjan rahoittaminen rakennerahasto- ja maaseutuohjelmien kautta:

EAKR (TL1) Kainuun liitto

5 Rahoitus 2019-2020

Rahoitusosio täydennetään lopulliseen TOPSUn versioon.

6 Arviointi ja seuranta

TOPSU:n toteutuksen seurantaan laaditaan seurannan mittarit. Jatkossa maakuntaohjelman seuranta- ja ennakointiraportti korvataan TOPSUn seurantaraportilla.

Seurannassa keskitytään paitsi tuotosten ja panosten toteutumisen ja kohdentumisen seurantaan, myös tulosten ja vaikutusten seurantaan sekä Kainuun tavoitellun kehityksen seurantaan ja ennakointiin.

Ennakointi- ja seurantaryhmä laatii TOPSUn seuranta- ja ennakointiraportin. Raporttiin sisällytetään myös toimintasuositukset seurannassa havaittuihin asioihin vaikuttamiseksi. Suositukset saatetaan MYR:n ja maakuntahallituksen tietoon ja MYR tekee sen perusteella tarvittavat toimenpide-esitykset.

Liite 1: Varautumissuunnitelma

Varautumissuunnitelma Kainuun ennakoivan rakennemuutoksen hallinnassa

Tausta ja tarve maakunnalliselle ennakoinnille

Alueellisen rakennemuutoksen hallinnassa ja ennakoivassa suunnittelussa on alueiden resilienssi eli muutostajoustavuus noussut tärkeään rooliin. Se tarkoittaa alueen kykyä kestää äkillisiä muutoksia ja toipua niistä. Resilientti alue varautuu ennakoiden aluetalouden muutoksiin ja uudistaa aktiivisesti elinkeinorakennettaan – tällä tavoin alue voi hallita rakennemuutosta ja välttää äkillisistä rakennemuutoksista aiheutuvia shokkeja.

Rakennemuutoksiin varautuminen ei ole Kainuulle uutta. Maakuntaohjelman toteuttamisen tueksi ja AIKO-rahoituksen kohdentamiseksi laadittiin ensimmäinen *Varautumissuunnitelma* jo maaliskuussa 2016. Maakunnalle kriittisten kehittämisteemojen täsmentämiseksi on laadittu lisäksi selvityksiä ja strategioita, joissa on otettu huomioon alueen resilienssin vahvistaminen:

- Kainuu-ohjelma sisältää maakuntasuunnitelman, joka määrittelee Kainuun maakunnan kehittämisen pitkän aikavälin vision ja tavoitteet vuoteen 2035, sekä maakuntaohjelman vuosille 2018–2021, joka sisältää tavoitteet seuraaville neljälle vuodelle sekä keinot niiden saavuttamiseksi. Kainuu-ohjelmassa on päivitetty Kainuun älykkään erikoistumisen strategia sekä kärkitoimialojen (matkailu, teknologiateollisuus, biotalous ja kestävä kaivannaisala) kehittämishaasteet ja tavoitteet.
- Matkailustrategia (2018); Kaivannaisalan kehittämisstrategia (käynnistymässä); Kainuun biotalousstrategia (2015).

Näistä strategioista priorisoidaan toimenpiteitä maakunnan toimeenpanosuunnitelman sisältöihin ja sitä kautta maakunnan kehittämisstrategiat pidetään koko ajan relevantteina; näiden erillisten suunnitelmien vaikutukset ja erityisesti ympäristövaikutukset myös arvioidaan (SOVA).

Alueiden resilienssin haastaa erityisesti neljännen teollisen vallankumouksen syvälinen vaikutus kaikkiin toimialoihin, siirtyminen fossiilitaloudesta bio- ja kiertotalouteen sekä ilmastonmuutoksen vaikutukset ja pyrkimys vähähiilisyteen. Kainuussa tartutaan ennakoivasti näihin talouden megatrendien vauhdittamiin elinkeinonrakennemuutoksiin (ERM).

Ennakoivan rakennemuutoksen suunnittelussa ja hallinnassa korostetaan toimenpiteitä, jotka nopeuttavat Kainuun aluetalouden toipumista erilaisista shokeista. Mm. UPM:n paperitehtaan alasajo ja Talvivaaran vaikeudet ovat ”opettaneet” kainuulaiset toimijat varautumaan niin, että alueen herkkyyttä äkillisille rakennemuutoksille on voitu vähentää. Tällä hetkellä suurimpana haasteena on turvata laajapohjaisella yhteistyöllä

alueen työvoiman saatavuus. Työvoiman kysyntää kasvattavat ja työvoiman voimakas ikääntyminen ja eläköityminen sekä alueelle tulleet ja tulossa olevat mittavat investoinnit (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Tulleet ja tulossa olevat investoinnit ja tavoitteet Kainuussa.

INVESTOINNIT JA TAVOITTEET								
Toimiala	Alue	Investointi	Investoinnin suuruus (M€)	Odotettu liikevaihto (M€/v.)	Lisätyövoiman tarve	Lisätyövoiman tarve rakennus- aikana	Väillinen työllistävä vaikutus, työpaikkaa	Aikajänne
1 Biotalous	Kainuu	Metsänhoito ja puunkorjuu			400			2021
2 Biotalous	Kuhmo	Woodpolis 2020 (Kantola Kuhmo)		185	60			2020
3 Biotalous	Kajaani	Tehtaan laajennus (St1)	60		20			2020
4 Biotalous	Paltamo	Tehtaan toteutus (KaiCell Fibers)	900		270	2000	1350	2021
5 Biotalous	Kainuu	Luonnontuoteala	5					2019
6 Uusiutuva energia	Kainuu	Aluelämpölaitokset, tuulivoima	20					2021
7 Rakentaminen	Kajaani	Kainuun uusi sairaala (osittain puurakennus)	153		300			2018-2020
8 Rakentaminen	Kainuu	Muut rakennusalan investoinnit	9					2018
9 Kaivannaistoiminta	Sotkamo	Hopeakaivos (Sotkamo Silver)	45	200	100			2018-2019
10 Kaivannaistoiminta	Kajaani	Kaivoksen avaaminen (Otanmäki)	200		400			2020-2035
11 Kaivannaistoiminta	Sotkamo	Tuotannon lisääminen (Terrafame)		111				2019-2023
12 Kaivannaistoiminta	Sotkamo	Uraanin talteenotto (Terrafame)	10	10	30		50	
13 Kaivannaistoiminta	Sotkamo	Akkukemikaalitehdas (Terrafame)	175		100			2020
14 Kaivannaistoiminta	Ristijärvi	Kiviteollisuus	10					2018
15 Kaivannaistoiminta	Kainuu	Muu kaivannaistoiminta	25		20			2018
16 Teknologiateollisuus/Metalliklusteri	Kajaani	Toimeksiannot koti- ja ulkomailta (Transtech)			150 (htv)*			2018 alk.
17 Teknologiateollisuus	Kajaani	Pelialan investoinnit	8		30			2018-2021
18 Informaatio ja viestintä	Kainuu	Uudet tietoliikenneyhteydet (Koillisväylä)	21,5					2020-2021
20 Informaatio ja viestintä	Kajaani	Data-keskus	33					2017-2021
21 Matkailuklusteri	Sotkamo	Lomarakentaminen Vuokatin itärinne	120		100			2020
22 Matkailuklusteri	Kainuu	Muut matkailuinvestoinnit matkailurakent.	67					2018-2020
		Yhteensä	1861,5		1830	2000	1400	
	*150 htv ei huomioitu summasarakkeessa							

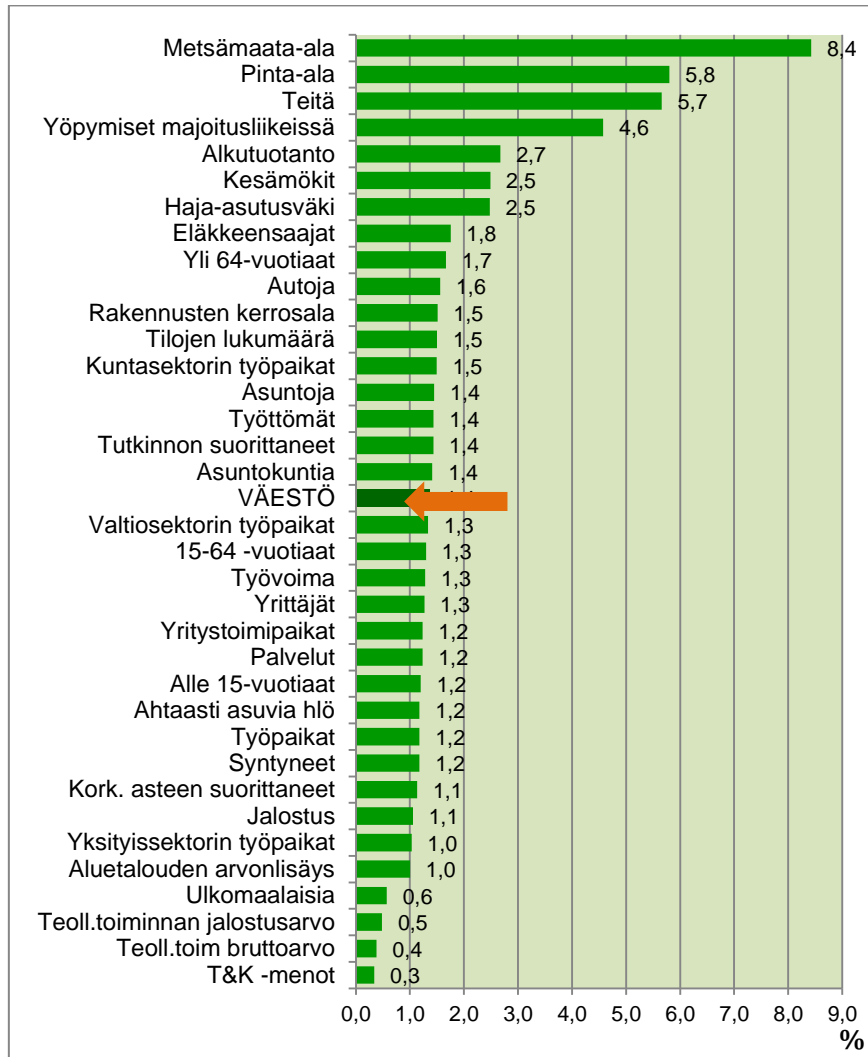
Kainuun muutosjoustavuuden analyysi ja itsearviointi

Aluekuvaus

Elinkeinorakenteen monipuolistaminen ja uusien sekä kasvuhakuisten yritysten määrän kasvattaminen on välttämätön edellytys maakunnan kehittymiselle. Alueen vähentynyt väestöpohja ja aluetalouden pienuus ovat keskeinen resilienssiin vaikuttava tekijä. Kainuun alueprofiilissa korostuvat vahvuksina luonto, tila ja fyysiset resurssit sekä infrastruktuuri, jotka luovat erinomaiset puitteet aluelähtöiselle omaehtoiselle kehittämiselle. Kainuu on pienyritysvaltainen, mikä parantaa alueen resilienssiä. Suuret yritykset ovat silti maakunnalle työllisyyden ja positiivisen väestökehityksen takia erityisen tärkeitä. Ilman vahvoja jalostusalan yrityksiä Kainuulla on riskinä taantua resurssiperiferiaksi, jonka potentiaalia ei kyetä itse hyödyntämään (ks. kuva 1). Kainuussa viime vuosikymmeninä tapahtuneet teolliset rakennemuutokset ovat vieneet kehitystä tähän suuntaan: alueelta on siirtynyt pois maidon, lihan ja puun jalostusta. Kainuun resilienssin vahvistamiseksi yksi tavoite on siten jalostusasteen nostaminen eri tuotantoketjuissa.

Julkisen sektorin työpaikkojen osuus on suhteellisen suuri verrattuna yksityiseen ja erityisesti kuntasektori on korostunut, kun valtio on vähentänyt maakunnasta työpaikkoja jo pitkään – reilusti alle puoleen viimeisen 20 vuoden aikana. Julkisen sektorin toimijat ovat Kainuun sekä aluekehityksellisesti ja -taloudellisesti että palve-

lujen saavutettavuuden takia tärkeitä. Esimerkiksi Oulun yliopiston Opettajankoulutusyksikön lakkauttamisella on ollut hyvin monitahoiset kielteiset vaikutukset alueen elinvoimaan, mikä näkyy tällä hetkellä konkreettisesti esim. opettajapulana Kainuussa. Julkisen sektorin ”rakenteelliset muutokset” ovat lisäksi luonteeltaan peruuttamattomia ja mahdollisesti ”korvaavat toimet” ovat yleensä alimitoitettuja ja vaikutuksiltaan tilapäisiä.

Kuva 1. Kainuun maakuntaprofiili (eri piirteiden prosenttiosuus koko maan määristä); tiedot vuosilta 2014–2016 (Lähde: Tilastokeskus 2017).

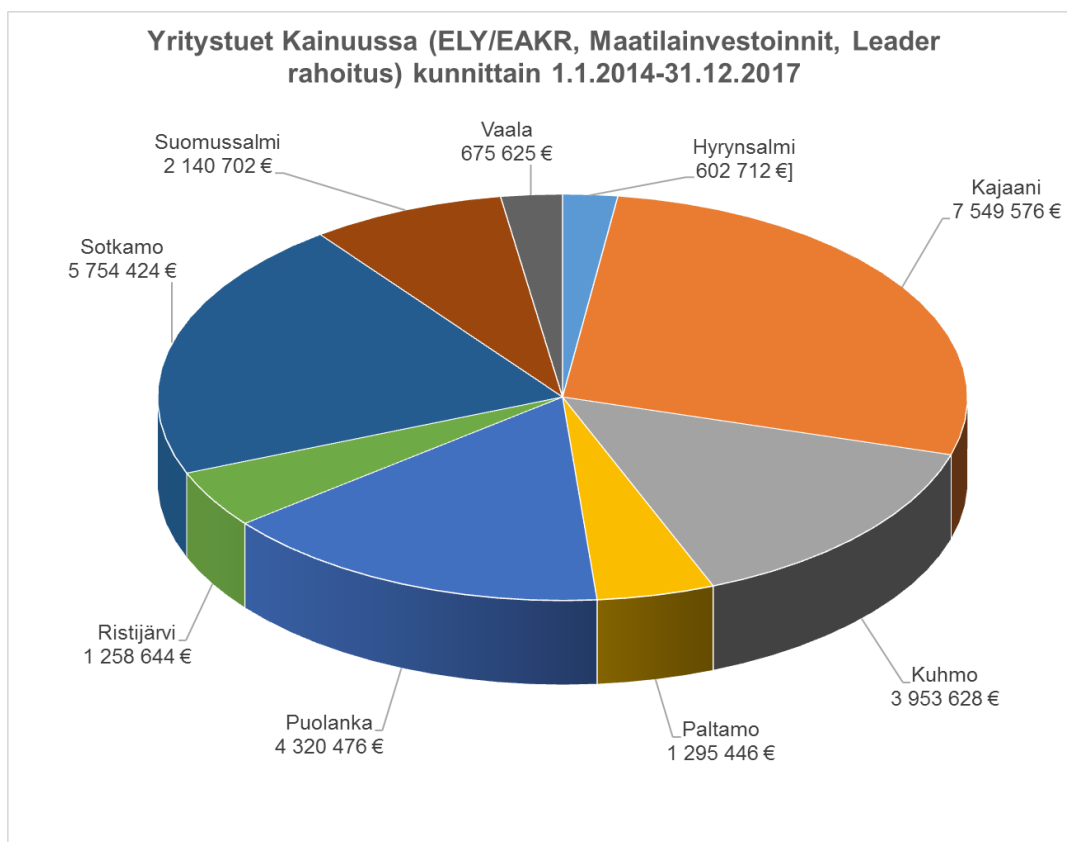
Laajan, harvaan asutun alueen toisistaan etäällä sijaitsevat kuntakeskukset muodostavat myös omat selkeät työssäkäyntialueensa, mikä asettaa suuria haasteita alueellisen kehittämisen kohdentamiselle ja keinoille. Kajaanin lukuun ottamatta Kainuu koostuu pienistä suhteellisen etäällä toisistaan sijaitsevista työssäkäyntikeskuksista ja -alueista. Kontrasti keskuskaupunki Kajaanin ja muun maakunnan välillä on suuri, mikä näkyy maakuntakeskuksen suhteellisen korkeana koulutustasona, monipuolisena työpaikkatarjontana ja palveluina sekä suhteellisen voimakkaana pendelöintinä muusta maakunnasta Kajaaniin.

Kainuun resilienssi vaihtelee alueellisen näkökulman ja rajauksen mukaan

Resilienssiä voidaan tarkastella myös kyvykkyutenä hyödyntää kehittämispanoksia. Tarkastelemalla Kainuussa kuluvan ohjelmakauden yritysinvestointeja (ks. kuva 2) voidaan arvioida resilienssin kehityssuuntia. Kajaanissa on selvästi enemmän toimijoita jotka voivat hyödyntää yritystukia. Mutta myös kehys-Kainuun kunnissa on väestöpohjaan suhteutettuna pystytty sitomaan paljon kehittämisresursseja. Kehys-Kainuussa korostuu erityisesti maatalouden ja maaseutuyritysten investoinnit.

Rakennemuutokset ovat osa normaalia aluetalouden kehitystä ja liiketoiminnan uudistumista. Kainuussa nähdään, että tehokkain keino hallita elinkeinoelämän rakennemuutosta, on monipuolistaa ja uudistaa elinkeinorakennetta. Kainuun maakuntaohjelmassa linjatut elinkeinotoiminnan kärkialat ovat: Matkailu, teknologiateollisuus, biotalous sekä kestävä kaivannaisala. Näitä toimialoja kehittämällä Kainuun elinkeinoelämää vahvistetaan ja lisätään sen muutoskestävyyttä. Klusterikehittämisen rinnalla haetaan uusia kasvun mahdollisuuksia myös uudentalaisista ”toimialakombinaatioista” ja -verkostoista. Erityisesti älykkään erikoistumisen korkean osaamisen toimialojen avulla voidaan tuoda lisäarvoa muiden toimialojen tuotantoprosessien ja kilpailukyvyyn parantamiseen.

Älykkään erikoistumisen perusajatuksena on se, että raaka-aineiden jalostus Kainuussa lisääntyy, tuotteiden ja palvelujen jalostusaste nousee, viennin määrä kasvaa ja maakuntaan saadaan teollisia investointeja, osaamista, yrityksiä ja työpaikkoja. Kainuun monipuoliset luonnonvarat luovat monella tapaa alueen elinkeinoelämän perustan ja samalla vahvistavat alueen resilienssiä.

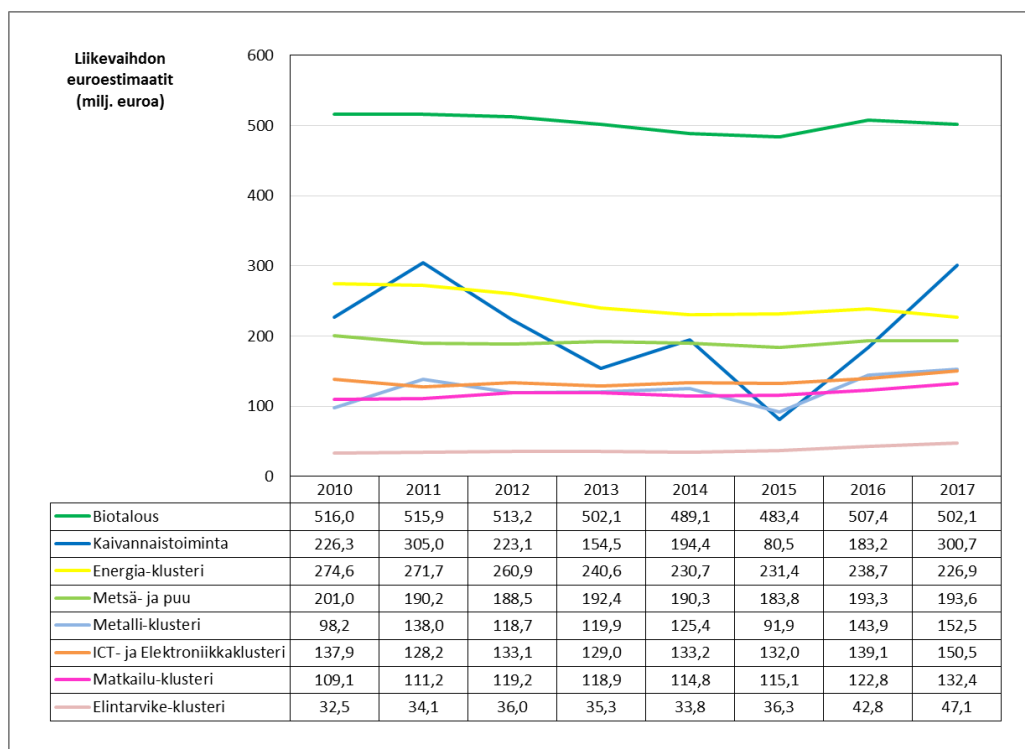

Kuva 2. Kainuun edellisen maakuntaohjelman toteutumisen yrityshankkeissa (EU/kansallinen rahoitus).

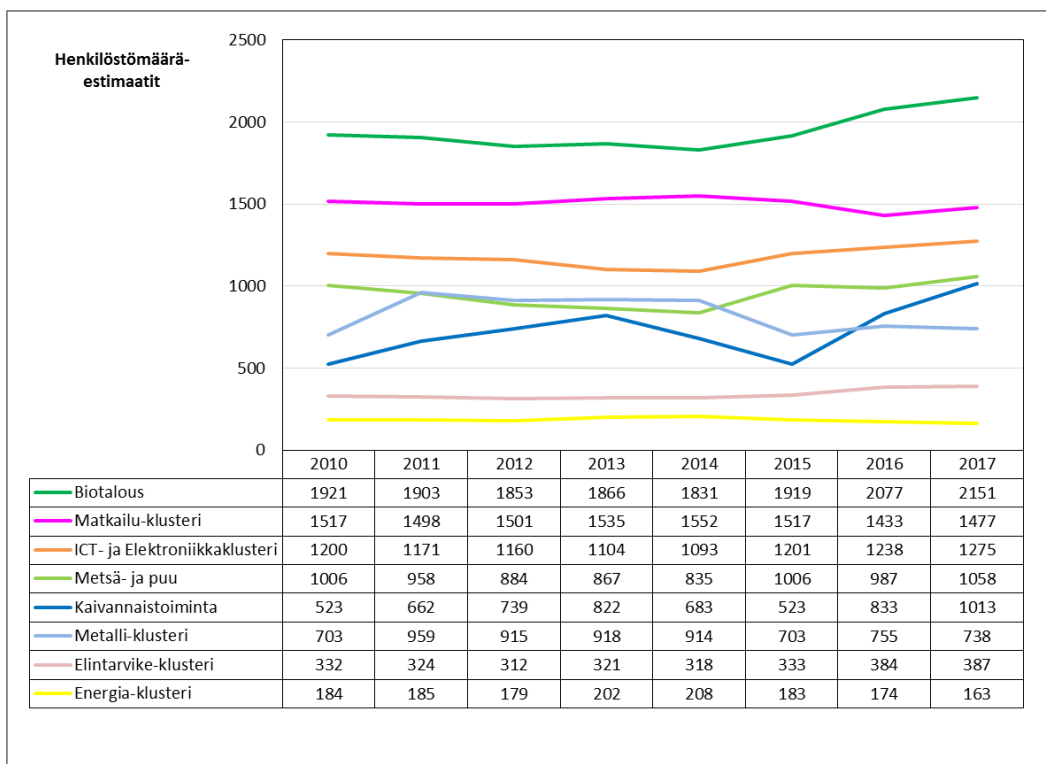
Kainuun aluetalouden kehityskuva keskeisten toimialojen osalta 2005–2017

Kärkitoimialoilla on Kainuussa suurin kasvupotentiaali. Kärjet ovat vientialoja, koska Kainuun taloudellisesti kestävä kehitys edellyttää viennin vahvistamista. Monet Kainuulle tärkeät toimialat kuten palvelusektori, hyvinvoinnin kehittäminen ja SOTE toimivat kärkitoimialojen kehittymisen ajureina: niiden kehittäminen vaatii innovaatioita, joita esimerkiksi teknologiateollisuudessa, biotaloudessa tai matkailussa voidaan tuottaa. Näistä innovaatioista voi puolestaan syntyä vientiin meneviä tuotteita ja palveluja sekä uusia yrityksiä SOTE-alalle. Teknologiateollisuuden kehittämisen, esim. peliteollisuuden innovaatioiden, kautta voidaan vastata myös SOTE:n palvelujen tuottamisen kustannustehokkuusvaatimukseen. Neljäs teollinen vallankumous laajasti sekä erityisesti digitalisaatio ja tekoälyn kehitys muuttavat nopeasti yritysten toimintaympäristöä ja avaavat uusia mahdollisuuksia, joihin myös kärkitoimialojen kehittämisessä pitää tarttua.

Biotalous useita toimialoja (kuten maa- ja metsätalous ja uusiutuva energia) sisältävänä on kärkitoimialoista selkeästi liikevaihdoltaan ja henkilöstömäärältään suurin. Biotalous ja sen osana olevan metsäbiotalouden kehityksessä näkyy paperitehtaan sulkeminen Kajaanissa 2008. Liikevaihdossa ja henkilöstömäärissä on mahdollista päästä 2000-luvun alkupuolen tasolle, mikäli metsien kestävää käyttöä ja jalostusta onnistutaan lisäämään. Biotalous luonnonvarat ja osaaminen ovat Kainuussa vahvoja. ICT- ja elektroniikkaklusteri ei ole 2010-luvulla enää yltänyt 2000-luvun huippulukuihin, mutta alalla on erittäin paljon osaamista ja kasvun mahdollisuuksia. Metalliklusterin liikevaihto on kasvanut vahvasti viimeiset kymmenen vuotta ja myös henkilöstömäärä on hiljan noussut. Matkailuklusterin liikevaihto on tasaisesti kasvanut, mutta henkilöstömäärä on laahannut paikoillaan. Kaivannaistoiminnan liikevaihto ja henkilöstömäärä ovat heitelleet voimakkaasti, mutta päätyneet lupaavalle kasvu-uralle viimeisten kahden vuoden aikana (ks. kuvat 3 ja 4).

Kuva 3. Elinkeinoklustereiden liikevaihdon kehitys Kainuussa 2010 – 2017. (Lähde: (Tilastokeskus / Asiakaskohtainen suhdannepalvelu 2018)

Kuva 4. Elinkeinoklustereiden henkilöstömäärän kehitys Kainuussa 2010 – 2017. Vuosiestimaatit perustuvat vuoden 2016 vuositason. (Lähde: Tilastokeskus, Asiakaskohtainen suhdannepalvelu 2018).

Johtopäätöksiä riskeistä

Haastavasta toimintaympäristöstä huolimatta Kainuun edellytykset selvittää nopeasti ja ketterästi eteen tulevia ongelmia ovat kokemusten perusteella hyvät. Tämä johtuu pienessä maakunnassa maakuntatasolla hyvin toimivasta ennakointi- ja suunnittelujärjestelmästä, hyvästä yhteistyöstä, vastuullisesta toimintakulttuurista, erittäin vahvasta paikallistuntemuksesta sekä korkeasta sosiaalisesta pääomasta. Instituutiot ja kehittämistyötä tukevat infrastruktuurit ovat Kainuussa toimivia.

UPMn paperitehtaan lakkauttaminen 2008 sekä Talvivaaran kaivoksen vaikeudet alleviivaavat Kainuun talousalueen riippuvuutta yksittäisistä suurista teollisista työnantajista. Paperitehtaan lakkauttamisen aiheuttama rakennemuutos Kainuussa hoidettiin esimerkillisesti yhteistyössä ministeriöiden kanssa kehittämällä Renforsin teollisuusalueelle sama määrä työpaikkoja, kuin sieltä paperitehtaan mukana lähti. Vastaavanlaista yhteistyötä alueen ja valtioneuvoston kesken tarvitaan nyt ratkaisemaan erittäin vaikeat työvoiman saatavuuden haasteet.

Alueen haavoittuvuutta ja riippuvuutta isoista työnantajista murretaan sekä elinkeinoelämää vahvistetaan ja monipuolistetaan Kainuu-ohjelmalla ja niitä toteuttavilla erillisstrategioilla, kuten biotalousstrategia ja älykään erikoistumisen strategia.

Elinvoimainen ja uudistuva elinkeinoelämä ja sen kärkialat (matkailu, teknologiateollisuus, biotalous ja kestävä kaivannaisala) ovat vahva kehittämisen painopiste varautumisessa tuleviin, nopeastikin esiin nouseviin

haasteisiin. Nykyisten kärkitoimialoihin liittyvien investointien toteutumisen varmistaminen sekä uusien investointien saaminen ovat kestävän aluetalouden rakentamista.

Kainuun luontaisiin vahvuuksiin perustuvien kärkitoimialojen kirjo on suhteellisen monipuolinen ja liikevaihdon kehitys on ollut viimeiset vuodet melko tasaista.

Riskialueiden ja -toimialojen tunnistaminen sekä suunnitelma riskeihin varautumiseksi

Kainuussa keskeisiä ennakoitavissa olevia rakennemuutosriskejä ovat:

1. Epäonnistuminen kysyntää (tarvetta) vastaavan osaavan työvoiman hankinnassa
2. Aluetalouden kannalta kriittisten investointien, toimeksiantojen ja hankkeiden peruuntuminen
3. Koulutuspalveluiden, varsinkin korkeakoulutuksen (KAMK) alueen kannalta vahingollisen kapea-alaistumisen riski; alueen tutkimuslaitosten ja muiden T&K&I -toimijoiden rahoituksen kapea-alaisuus ja riippuvuus ulkopuolisesta projektirahoituksesta.
4. Alueen saavutettavuuteen liittävät muutosuhkat ja jatkuvuuden epävarmuus.
5. Suurten työllistäjien, yritysten ja julkisen sektorin työllistäjien ja organisaatioiden mahdolliset vaikeudet ja alasajot ja irtisanomiset

ERM-suunnittelu ja varautuminen eivät poista kokonaan tarvetta äkillisen rakennemuutoksen tilanteissa toteuttaa nopeita ”vastatoimia” eli äkillisten rakennemuutosten erillistoimenpiteitä, kuten aiemmissä vastavissa tilanteissa on tehty.

Kainuun varautumissuunnitelmassa, joka on sisällytetty osaksi TOPSUa, tavoitteena on kehittää Kainuun aluetalouden **rakenteen muutosjoustavuutta** niin, että

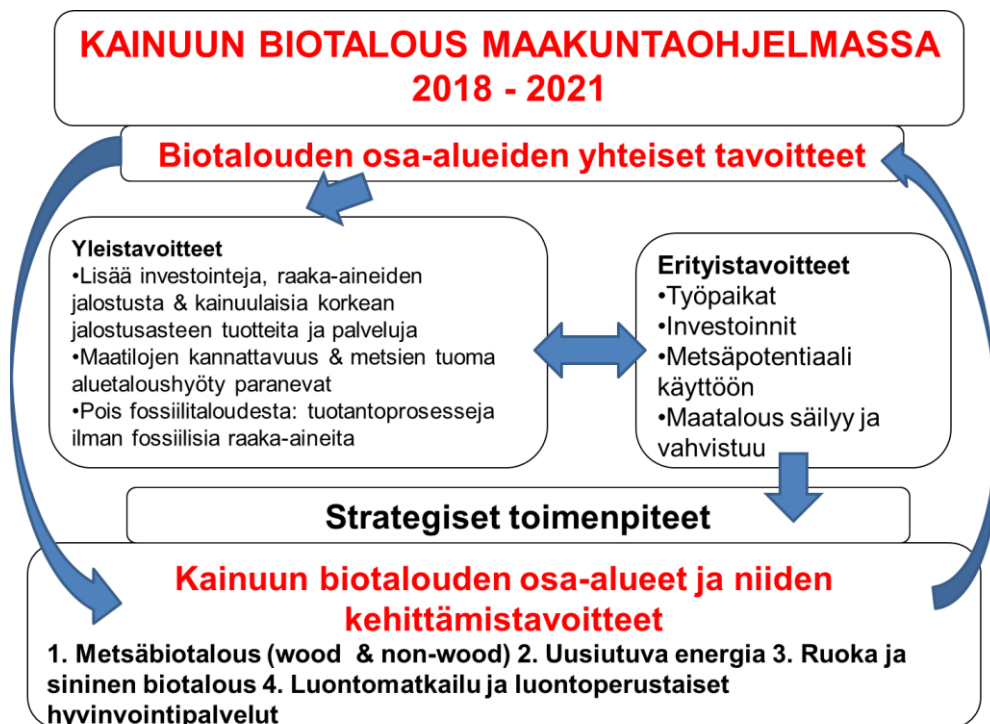
- vahvoja kehittyviä toimialoja ja klustereita tai paikallisia liiketoimintaekosysteemejä on useita
- toimialaveturit (veturiyritykset) kasvavat kannattavasti ja niitä on lukuisia ja kaikilla kärkitoimialoilla
- yritys rakenne on monipuolinen ja kasvuhakuinen
- koko aluetalouden, maakunnanlaajuinen, uudistumiskyky on hyvä.

Kainuun kasvunäkymät ovat valtakunnallisten elinkeinopoliittisten linjausten kanssa hyvin yhdensuuntaisia. Resilienssiä vahvistavia kasvupolkuja löytyy kaikilta Kainuun vahvuusaloilta.

Ennakoivaa rakennemuutosta, kilpailukykyä sekä alueen resilienssiä tukee parhaiten ja kattavimmin Kainuun **älykkään erikoistumisen strategia**, jonka painopisteet vuosille 2018–2021 ovat seuraavat: 1) teknologiateollisuudesta valintoina ovat mittaustekniikka, pelit ja simulaattorit sekä metalliteollisuuden

innovaatiot, 2) biotalouden ja kaivosteollisuuden innovaatioista on valittu alan teollisuuden prosessi- ja ympäristömonitorointi sekä metsä-, ruoka- ja sinisen biotalouden innovaatiot sekä 3) hyvinvointi- ja terveysalan innovaatioista keskitytään aktiviteettimatkailuun sekä terveys-, liikunta- ja urheiluinnovaatioihin. Kaikissa älykkään erikoistumisen painopisteissä huomioitavia läpileikkaavia teemoja ovat kehitystä vauhdittavien teknologiasovellusten (KET) tuominen tuotekehitykseen ja valmistukseen, robotiikan, automaation, data-keskuspalveluiden, tekoälyn ja virtuaaliodellisuuden hyödyntäminen, kiertotalouden uudet ratkaisut ja sovellukset sekä vähähiilisyiden, resurssiviisauden ja ilmastonmuutoksen hillinnän ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen innovaatiot. Kokonaisuutena älykkään erikoistumisen kehittämiseksi pyritään investointien, teknologian sekä yritysten ja osaamisen (korkean osaamisen yritysten ja osaavien työntekijöiden) saamiseen alueelle sekä Kainuun viennin jalostusasteen ja volyymin kasvattamiseen (ks. TOPSU kuva 2).

Kainuun monipuoliset luonnonvarat luovat monella tapaa alueen elinkeinoelämän perustan ja samalla vahvistavat alueen resilienssiä. Tämä on otettu lähtökohdaksi Kainuun biotalousstrategiassa ja Kainuu-ohjelmassa. Kainuun vesistöjä, metsiä ja pelloja hyödynnetään laajasti tuotteiden ja palvelujen raaka-aineina. Kainuun biotalouden elinkeinolliset osa-alueet on esitelty kuvassa 5. Kainuussa keskitytään metsiin ja puuhun sekä maatalous- ja luonnontuotealaan liittyvien raaka-aineiden pää- ja sivuvirtojen sekä kiertotalouden innovointiin ja tuotteistamiseen uusiksi biotalouden palveluiksi ja tuotteiksi.

Kuva 5. Kainuun biotalous maakuntaohjelmassa.

Kainuun toimintamalli äkillisen rakennemuutoksen toteutuessa

Kainuussa on vakiintunut malli äkillisiin rakennemuutoksiin reagoimisessa: paikalliset keskeiset toimijat saadaan nopeasti yhteistyöhön ja tarvittavat yhteydet alueen ulkopuolelle aktivoidaan valmiista yhteistyöverkostosta. Viimeksi toimintamalli on aktivoitu Talvivaaran kaivosyhtiöiden konkurssitilanteessa (marraskuu 2014). Kainuulainen toimintamalli äkillisen rakennemuutoksen uhatessa tai toteutuessa rakentuu ja etenee seuraavasti:

1. Rakennemuutoksen hoitamiseksi ja hallintaan ottamiseksi kutsutaan ensimmäisessä vaiheessa koolle ”*rakennemuutostilanteen suppea johtoryhmä*”. Koollekutsujana toimii maakuntajohtaja tai sen kunnan/kaupungin johtaja, jonka alueelle uhka kohdistuu. Rakennemuutostilanteen suppeaan johtoryhmän kokoonpanoon kuuluvat ainakin rakennemuutoskunnan kunnan/kaupunginjohtaja, maakuntajohtaja ja ELY:n ylijohtaja sekä mahdollisuuksien mukaan yrityksen johdon edustaja ja maakunnallisen elinkeinoyhtiön johtaja.
2. Strategisen vaiheen käynnistyessä suppeaa johtoryhmää laajennetaan **johtoryhmäksi** niin, että TE-toimiston johtaja, yrityksen pääluottamusmies, ao. kunnan/kuntien elinkeinotoimen edustajia ja alueen oppilaitosten johtoa sekä muita substanssiasiantuntijoita (myös alueen ulkopuolelta) kutsutaan mukaan tarpeellinen määrä monipuolisen osaamisen ja nopean reagoinnin varmistamiseksi.
3. Johtoryhmän työtä tukemaan perustetaan tarvittava määrä operatiivisia asioita **valmistelevia työryhmiä** (mm. viestintää varten).
4. Johtoryhmässä luodaan yhteinen tilannekuva ja yhteistyökonsepti yrityksen tilanteen hallintaan ottamiseksi.
5. Strategisesta vaiheesta siirrytään mahdollisimman nopeasti ja joustavasti operatiiviseen vaiheeseen – mahdollisuuksien mukaan jo samaan aikaan kun strategiaa vielä muotoillaan – ja määritellään kii-reellisimmät ja vaikuttavimmat keinot tilanteen ratkaisemiseksi.
6. Varsinaisessa operatiivisessa vaiheessa toteutetaan ennakoiden joustavaa suunnitelmaa ja seurataan sekä arvioidaan prosessiarviointina sen toteutumista. Strategisten toimenpiteiden tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta arvioidaan myös systemaattisesti.

Kainuun kokemusten mukaan – jotta äkillisiin rakennemuutoksiin voidaan mahdollisimman nopeasti, tehokkaasti ja tuloksellisesti reagoida – kaikki tarpeelliset yritys-, työllisyys- ja kehitysrahoitusinstrumentit ja niiden päätösvalta on oltava alueen sisällä. Tämä malli voi Kainuukin osalta vahvistua tulevassa maakuntahallinnossa kokoamalla siihen kaikki eri rahoitusinstrumentit (toimialoista ja rahoituslähteistä riippumatta) yhden johdon alle organisaatioon, jolla on tiivis yhteys alueen yrityskenttään.

Liite 2: Rahoitustaulukot vuodet 2019–2020

Rahoitustaulukot täydennetään lopulliseen TOPSUn versioon.

Liite 3: Julkaisuluettelo

KAINUUN LIITTO

Julkaisuluettelo 1.1.2013 alkaen

Sarja A	Virallisesti hyväksytyt julkaisut	
A:1	Kainuun maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma eli TOTSU 2014-2015	2013
A:2	Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma eli TOPSU 2015-2016	2014
A:3	Kainuu-ohjelma	2014
A:4	Kainuun kaupan vaihemaakuntakaava	2014
A:5	Kainuun 1. vaihemaakuntakaava	2015
A:6	Viestinnän linjaukset 2016-2020	2015
A:7	Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma eli TOPSU 2016 – 2017	2015
A:8	Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma eli TOPSU 2017-2018	2016
A:9	Kainuun kaupan vaihemaakuntakaava kaavaselostus ja kartta	2016
A:10	Kainuu-ohjelma. Maakuntasuunnitelma 2035 ja maakuntaohjelma 2018-2021	2017
Sarja B	Selvitykset ja tutkimukset	
B:1	Kainuu - kaunis mutta kaukana, Kainuun maakuntakuvatutkimus	2013
B:2	Kainuun skenaariot 2035 loppuraportti	2013
B:3	Kainuun ympäristöohjelma 2020	2013
B:4	Kainuun Venäjä –strategia 2020	2013
B:5	Kainuun maakuntakaavan tuulivoimaselvityksen täydennys	2013
B:6	Kainuun kaupan palveluverkkoselvitys	2013
B:7	Selvitys Kainuun biotalouden aluetalousvaikutuksista – Kainuun biotalouden aluemallinnus. (2014) Aluekehityssäätiö & Helsingin yliopisto, Ruralia-Instituutti	2014
B:8	Kainuun maakuntakaavan seurantaraportti 2015	2015
B:9	Selvitys digitalisaation mahdollisuuksista Kainuussa. (Kainuun ennakointihanke, Ramboll Management Consulting)	2015
B:10	Kainuun tuulivoimamaakuntakaava. Vaikutukset NATURA 2000-verkoston alueisiin	2015
B:11	Ekologiset yhteydet, luontomatkailu ja hiljaiset alueet Kainuun aluekehityksessä ja maakuntakaavoituksessa. ELMA-hankkeen loppuraportti	2016
B:12	Kainuun maakunnallisesti arvokkaat rakennushistorialliset kohteet	2018
B:13	Kainuun matkailustrategia 2018-2021	2018
B:14	Kainuun liikennejärjestelmäsuunnitelma	2018
Sarja C	Hallinnolliset asiakirjat	
C:1	Kainuun edunajamisen hankeluettelo 2013	2013
C:2	Kainuun liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2014 ja taloussuunnitelma 2014-2016	2013
C:3	Kainuun edunajamisen hankeluettelo 2014	2014
C:4	Kainuun liiton toiminta- ja taloussuunnitelma 2015-2017 ja talousarvio 2015	2014
C:5	Kainuun edunajamisen hankeluettelo 2015	2015
C:6	Talous- ja toimintasuunnitelma 2016-2018 ja talousarvio 2016	2015
C:7	Tilinpäätös ja toimintakertomus 2015	2016
C:8	Kainuun liiton toiminta- ja taloussuunnitelma 2017-2019	2017
C:9	Kainuun liiton tilinpäätös ja toimintakertomus 2016	2017
Sarja D	Monistesarja	
D:1	Kainuun seudullisesti merkittävät ampumaradat 2013	2013
D:2	Yhteisöllisyydellä turvallisuutta Kainuussa – Kainuun turvallisuussuunnitelma 2015-2018	2015
D:3	Vuokin reitti Vienaan. Toimintamalli	2017

Allekirjoitukset:

Kajaanissa xx.10. 2018